

ARCHEOLOGISCHE WERFBEGELEIDING OP DE KOMET-SITE TE MECHELEN (FASE 3)

EINDVERSLAG

ABO Archeologische Rapporten 2616

Rapport opgemaakt door: Sander Pelsmaekers

Kontichsesteenweg 38

2630 Aartselaar

Projectcode:

Intern: 42917

Extern: /

AOE: 2025K310

COLOFON

Titel

Eindverslag

Archeologische werfbegeleiding op de Komet-site te Mechelen (fase 3)

Auteurs

Sander Pelsmaekers

Projectcodes

Intern: 42917

Extern: /

Agentschap Onroerend Erfgoed: 2020F12 (archeologienota)

Agentschap Onroerend Erfgoed: 2025K310 (archeologische werfbegeleiding, opgraving)

Plaats en datum

Aartselaar, juni 2026

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 2616

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Versies		
<i>Versie</i>	<i>Datum</i>	<i>Status</i>
v0	11/05/2026	Interne draft
v1	02/06/2026	Externe draft
v2	10/06/2026	Definitieve versie

Projectteam		
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>	<i>Handtekening</i>
Projectleider	Sander Pelsmaekers	
Projectteam	Sander Pelsmaekers en Anke Thuy	
Kwaliteitscontrole	Melissa Lamberts, gelezen en gereviseerd op 27/01/2026	

INHOUD

1	Administratieve gegevens	7
2	Inleiding	8
3	Bespreking eerdere onderzoeken	9
3.1	Archeologienota fase 3 (2020F12)	9
3.2	Archeologische werfbegeleiding Fase 1 (2019F212)	10
3.3	De Mechelse stadsomwallingen	14
4	Archeologische werfbegeleiding fase 3.....	19
4.1	Vooropgestelde strategie en onderzoeksvragen.....	19
4.2	Afwijking op het Programma van Maatregelen.....	20
4.3	Toestand onderzoeksgebied	23
4.4	Uitgevoerde onderzoeksstrategie	25
4.5	Resultaten werfbegeleiding (01/12/2025)	26
5	Natuurwetenschappelijk onderzoek	39
6	Besluit	40
7	Kwaliteitscontrole en ondertekening	43
8	Bibliografie	44
8.1	Literaire bronnen	44
8.2	Websites.....	44

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied van fase 3.....	9
Figuur 2: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied en het onderzoeksgebied van fase 3.....	10
Figuur 3: Sporenkaart met aanduiding van de werkput, de gracht en de palencluster in fase 1. (Bron: ABO nv). Zie ook Figuur 9 voor de ligging ten opzichte van fase 3.....	11
Figuur 4: Dronefoto van spoor 1 en spoor 2. (Bron: ABO nv)	11
Figuur 5: Centrale coupefoto van spoor 1. In de verte is spoor 2 zichtbaar. (Bron: ABO nv).....	12
Figuur 6: Coupetekening van spoor 1. (Bron: ABO nv).....	12
Figuur 7: Foto van spoor 2. (Bron: ABO nv)	12
Figuur 8: Overzichtsfoto van de werkput (370 m²). (Bron: ABO nv).	13
Figuur 9: Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het onderzoeksgebied van dit eindverslag en de aangetroffen gracht uit fase 1 (zwarte arcering). Ravelijnen zijn aangeduid met een zwarte pijl.	14
Figuur 10: Tekening van Jan Baptist De Noter met zicht van buiten de stad op de Overste poort of Nieuwe Brusselse Poort rond 1503. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001001230). De stadsmuur is hier nog volledig intact.	15
Figuur 11: Tekening van Jan Baptist De Noter met zicht van buiten de stad op de Overste poort of Nieuwe Brusselse Poort rond 1810. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001001227). Men is reeds begonnen met de afbraak van de stadsmuur.	16
Figuur 12: Kaart van I. Covens et C. Mortier uit 1730 met aanduiding van het onderzoeksgebied. (Bron: KBR, Atlantes Neerlandici, t. I, p. 20; t. II p. 49)	16
Figuur 13: Topografische kaart uit 1873 met weergave van de stadsgracht. Het onderzoeksgebied situeert zich aan de westelijke zijde.....	17
Figuur 14: Topografische kaart uit 1904 met weergave van een gedeeltelijk gedempte stadsgracht en aangelegde lanen. Het onderzoeksgebied situeert zich aan de westelijke zijde.....	17
Figuur 15: Knipsel van de plattegrond en doorsnede van de vesten. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001005145).	18
Figuur 16: Orthofoto (2025) met aanduiding van de geplande ingrepen binnen het onderzoeksgebied.	20
Figuur 17: Inplantingsplan van fase 3. (Bron: Opdrachtgever 2026).....	20
Figuur 18: DHM van het onderzoeksgebied na uitvoering van de sanering.....	21
Figuur 19: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de zone voor werfbegeleiding (oranje) en de zone voor behoud <i>in situ</i> (zwart).	22
Figuur 20: Dronefoto op 01/12/2025 met aanduiding van het onderzoeksgebied.	23
Figuur 21: De gesaneerde zone ter hoogte van de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in westelijke richting.	23
Figuur 22: De gesaneerde zone ter hoogte van de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in noordwestelijke richting.....	24
Figuur 23: Zicht op de tuinzone met het niveauverschil in vergelijking met de zone voor de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in noordelijke richting.....	24
Figuur 24: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van werkput 1, aangelegd op 01/12/2025.	25
Figuur 25: Dronefoto (01/12/2025) voor de aanleg van het vlak.	26
Figuur 26: Dronefoto (01/12/2025) na de aanleg van het vlak.	26
Figuur 27: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de maaiveldhoogte op 01/12/2025.....	27
Figuur 28: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de vlakhoogte op 01/12/2025.	27
Figuur 29: Vlakfoto (1/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.	28
Figuur 30: Vlakfoto (2/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.	28

Figuur 31: Vlakfoto (3/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.	29
Figuur 32: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de profielen op 01/12/2025.	29
Figuur 33: Profiel 1 in werkput 1.....	30
Figuur 34: Profiel 2 in werkput 1.....	31
Figuur 35: Dronefoto (01/12/2025) met bovenaanzicht van het aangelegde vlak.	32
Figuur 36: Deel van werkput 1 waar het potentieel voor resten van defensieve structuren het grootst was.....	32
Figuur 37: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de recente verstoringen op 01/12/2025.	33
Figuur 38: Recente verstoring 5 in werkput 1.....	33
Figuur 39: Recente verstoring 9 in werkput 1.....	34
Figuur 40: Recente verstoring 13 in werkput 1.....	34
Figuur 41: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de natuurlijke sporen op 01/12/2025.	35
Figuur 42: Natuurlijk spoor 1 in werkput 1.	35
Figuur 43: Natuurlijk spoor 2 in werkput 1.	36
Figuur 44: Dronefoto (07/07/2025) met weergave van het volledige onderzoek op 01/12/2025.	37
Figuur 45: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (1/3)	37
Figuur 46: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (2/3)	38
Figuur 47: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (3/3)	38

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1: Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied waarop dit eindverslag van toepassing is.	7
Tabel 2: Overzicht van de onderzoeksvragen.	19
Tabel 3: Antwoorden op de onderzoeksvragen.	42

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectgegevens	
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv (OE/ERK/Archeoloog/2017/00167)
Naam + adres onderzoeksgebied	
- Straat + nr.:	Koningin Astridlaan 130
- Postcode + gemeente:	2800 Mechelen
- Land:	België
Lambertcoördinaten (EPSG: 31370)	Bereik: Xmin, Xmax: 156 885,11 m - 190 533,16 m Ymin, Ymax: 157 103,41 m - 190 525,94 m
Kadaster	
- Gemeente:	Mechelen
- Afdeling:	MECHELEN 4 AFD
- Sectie:	F
- Percelen:	12404F0800/00D000, 12404F0800/00N000, 12404F0800/00M000 en 12404F0795/00E000
Oppervlakten	Projectgebied archeologienota: 6.620 m ² Betrokken percelen: 4.380 m ² Onderzoeksgebied: 2.611 m²
Uitvoering veldwerk	Sander Pelsmaekers en Anke Thuy (ABO nv)
Verwerking	Sander Pelsmaekers (ABO nv)
Contactpersoon Agentschap Onroerend Erfgoed	Greet Mathys en Alde Verhaert
Onderzoekstermijn	December 2025 – juni 2026

Tabel 1: Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied waarop dit eindverslag van toepassing is.

2 INLEIDING

Dit eindverslag kwam tot stand naar aanleiding van een archeologienota met ID. 15451 en OE-code 2020F12 die werd opgemaakt door ABO nv en waarvan akte werd genomen in juli 2020.¹ Deze archeologienota en het bijhorende projectgebied worden nog in meer detail besproken in hoofdstuk 3.1.

Het huidige onderzoek kadert binnen **fase 3** van de ontwikkeling van het Komet-project, een voormalige industriële site die gesitueerd is aan de Koningin Astridlaan 130 te Mechelen. Deze site heeft een sterke antropogene invloed gekend in de 20ste eeuw, die allicht voor een verstoring van het bodemarchief heeft gezorgd. Uit milieu-hygiënisch bodemonderzoek is tevens gebleken dat het terrein zwaar vervuild was met zware metalen, PAK's, minerale oliën, cyanide en asbesthoudend materiaal. De oorzaak hiervan zijn de industriële activiteiten die er plaatsvonden, voornamelijk de productie van ijzeren vaten voor de voedingsindustrie. Het terrein kreeg dan ook het 'brownfield' label opgeplakt (code 999), wat wil zeggen dat dit verwaarloosde of onderbenutte gronden zijn die zodanig zijn aangetast dat ze slechts kunnen worden gebruikt door middel van structurele maatregelen op milieu-, economisch- en sociaal vlak. Een sanering van het terrein was dus noodzakelijk, waardoor een normaal archeologisch traject met vooronderzoeken als zinloos, gevaarlijk voor de gezondheid en kostelijk werd beschouwd.

Voor fase 1 en 2 werden in respectievelijk 2018² (ID. 9210) en 2020³ (ID. 15449) ook al archeologienota's opgesteld. Op basis van het toenmalige bureauonderzoek en de gekende omvang van de verontreinigingen werd er voor fase 1 een archeologische werfbegeleiding geadviseerd voor ongeveer 3.000 m² van het toenmalige projectgebied. De resultaten van deze opgraving werden gepubliceerd in een eindverslag⁴ (ID. 1229) en worden in hoofdstuk 3.2 in meer detail besproken. Voor fase 2 werden op basis van de geplande werkzaamheden en de gekende omvang van de verontreiniging geen verdere maatregelen geadviseerd en kon het archeologisch traject dus afgesloten worden voor dit deel van de site.

Ondertussen werden de noodzakelijke saneringen grondig uitgevoerd, waarbij er soms nog dieper moest gegraven worden dan initieel gedacht, en is de Komet-site volledig geschikt bevonden voor de herontwikkeling. Ter hoogte van fase 1 en 2 werden de geplande appartementen reeds gerealiseerd. De uitvoering van de sanering ter hoogte van fase 3 heeft echter ook een invloed gehad op de bodemopbouw, aangezien het terrein tot aanzienlijke diepte gesaneerd moest worden. Ook wordt een deel van het onderzoeksgebied niet opgegraven omdat de werkzaamheden niet tot aan het voorziene archeologisch vlak zullen reiken. Deze afwijkingen op het vooropgestelde Programma van Maatregelen worden in meer detail besproken in hoofdstuk 4.2.

Het eindverslag bestaat uit twee voorname delen: hoofdstuk 3 overloopt de relevante onderzoeken die aan deze werfbegeleiding zijn voorafgegaan en hoofdstuk 4 bespreekt de resultaten van de huidige werfbegeleiding binnen fase 3 die op 01/12/2025 uitgevoerd werd. In hoofdstuk 6 wordt het besluit geformuleerd. Het archeologierapport, dat de basis vormt van dit eindverslag, werd op 28/01/2026 ingediend bij het Agentschap Onroerend Erfgoed (ID. 3712).⁵

¹ Pelsmaekers 2020b.

² Demeulemeester et al. 2018.

³ Pelsmaekers 2020a.

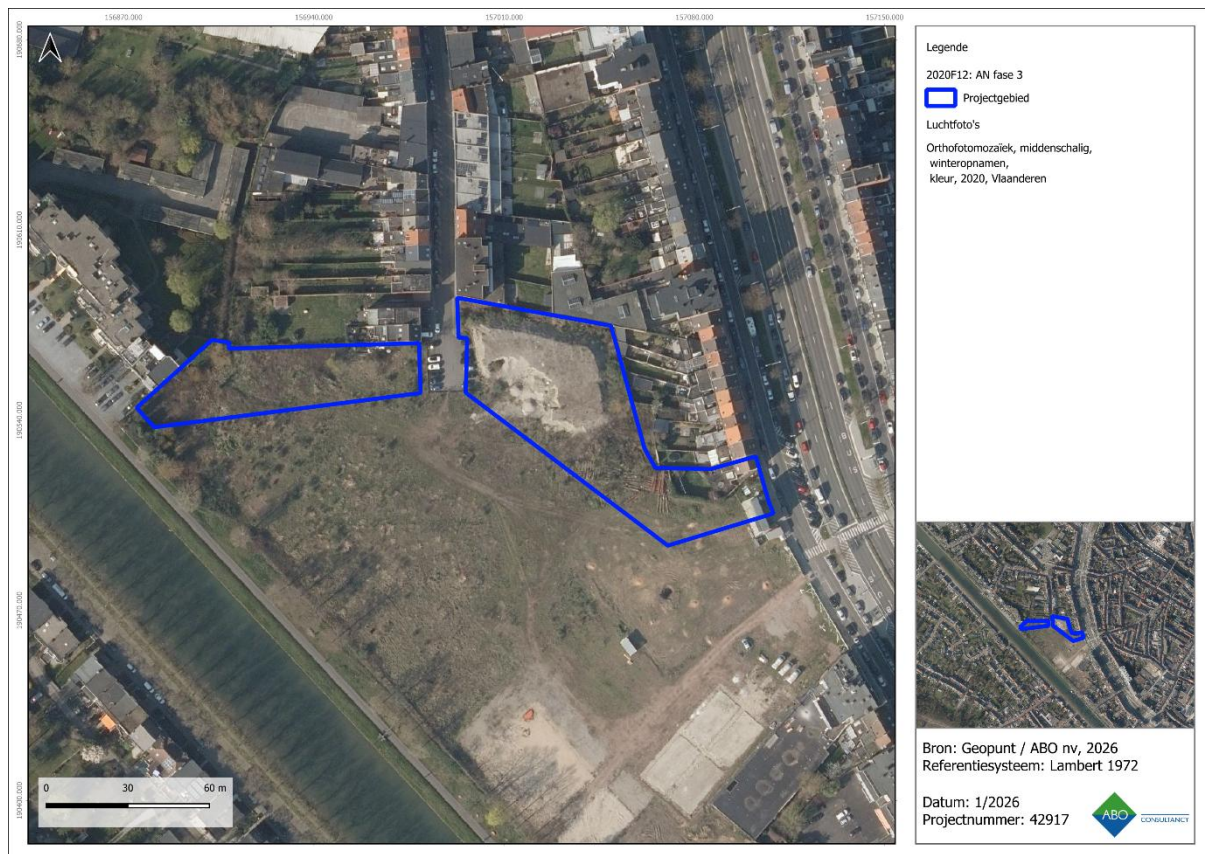
⁴ Cleda 2021.

⁵ Pelsmaekers 2026.

3 BESPREKING EERDERE ONDERZOEKEN

3.1 ARCHEOLOGIENOTA FASE 3 (2020F12)⁶

De archeologienota met ID. 15451 werd opgesteld in het kader van een verkavelingsaanvraag voor de ontwikkeling van de Komet-site in Mechelen. Het toenmalige **projectgebied** bestond uit twee aparte delen van 4.380 m² en 2.240 m², goed voor een totale oppervlakte van **6.620 m²** (Figuur 1). Aangezien het om een verkavelingsaanvraag ging, waren de plannen van de te realiseren gebouwen nog niet gefinaliseerd. Er werd daarom uitgegaan van een maximale verstoring.

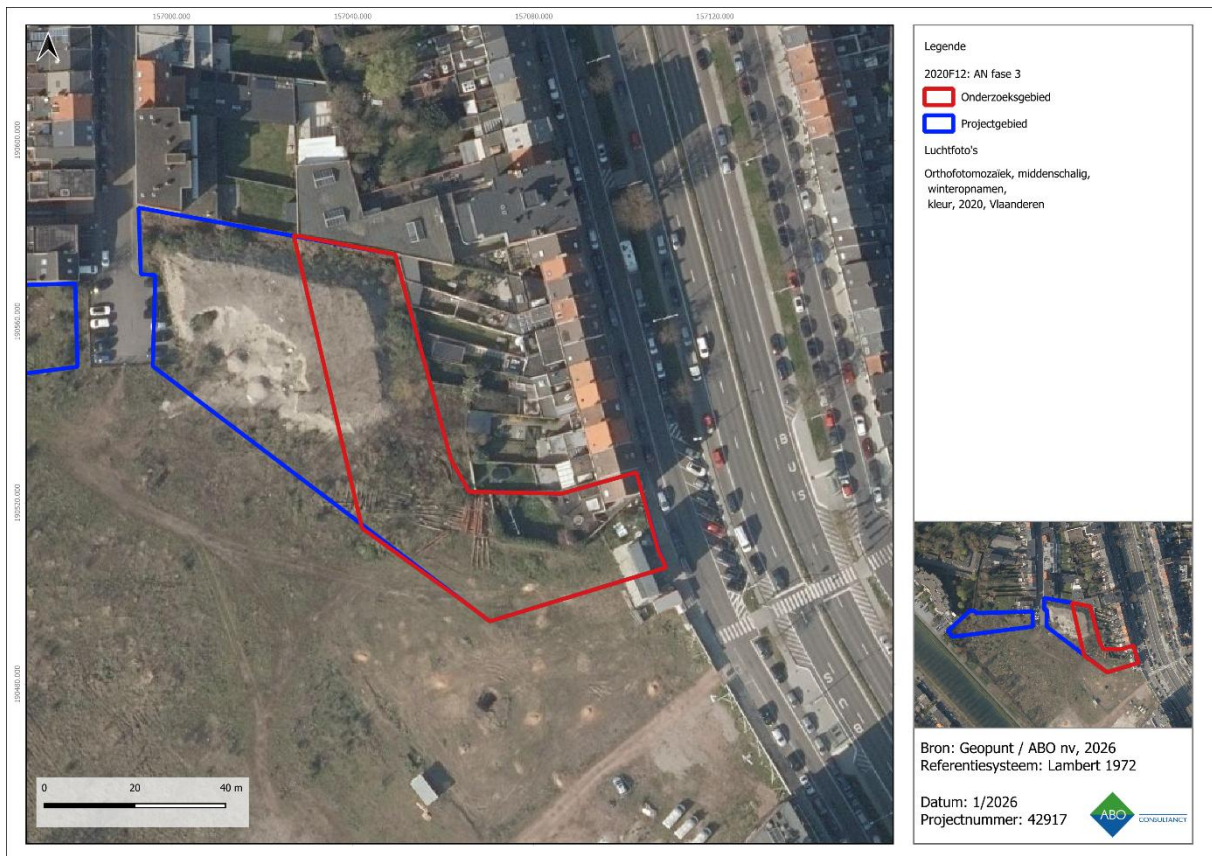
Figuur 1: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied van fase 3.

De Komet-site heeft echter een zeer negatieve invloed gekend van de industriële activiteiten die er plaatsvonden in de 20ste eeuw. De fabrieksgebouwen werden tegen 2015 gesloopt maar uit daaropvolgende milieu-hygiënische onderzoeken bleek dat het volledige projectgebied zwaar verontreinigd was met zware metalen, PAK's, minerale oliën, cyanide en asbest, waardoor de bodem een code 999 kreeg en ingrepen zoals graafwerken, boringen of archeologisch vooronderzoek om gezondheidsredenen als onmogelijk werden beschouwd. Bovendien werd geconcludeerd dat de aanwezige vervuiling en verplichte saneringen het archeologisch materiaal zodanig aangetast hebben, dat verder onderzoek doorgaans zinloos is. Een uitzondering hierop was de zone aan de Koningin Astridlaan, omdat daar mogelijk diepere resten van de stadsverdediging (bijvoorbeeld een gracht) aanwezig konden zijn, mogelijk zelfs onder de saneringsdiepte tot 2,50 m-Mv; eerdere boringen op de Komet-site in 2007 troffen immers op ca. 4,90 m-Mv tot 5,90 m-Mv nog steenbrokken en gruis aan, al kan dit ook van recente aard zijn.

⁶ Demeulemeester et al. 2018

Op basis van de omvang en diepte van de verontreinigingen en de ligging van het projectgebied aan de Mechelse ringweg werd er dus wel nog een archeologisch potentieel vooropgesteld voor het aantreffen van sporen die verband houden met de middeleeuwse omwallingsgracht of de 17de-eeuwse ravelijnen die ter verdediging van Mechelen werden opgericht (meer bepaald de volgende elementen: gracht, contrescarp of glacis). Ondanks de vervuilde en gesaneerde gronden kunnen er dus nog relevante sporen aanwezig zijn. Er wordt dieper ingegaan op de stadsomwalling in hoofdstuk 3.3.

In navolging van fase 1, waar een gelijkaardig potentieel aanwezig bleek te zijn, werd daarom besloten om ook hier verder onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding te adviseren voor een **onderzoeksgebied** van ca. **2.611 m²** (Figuur 2).

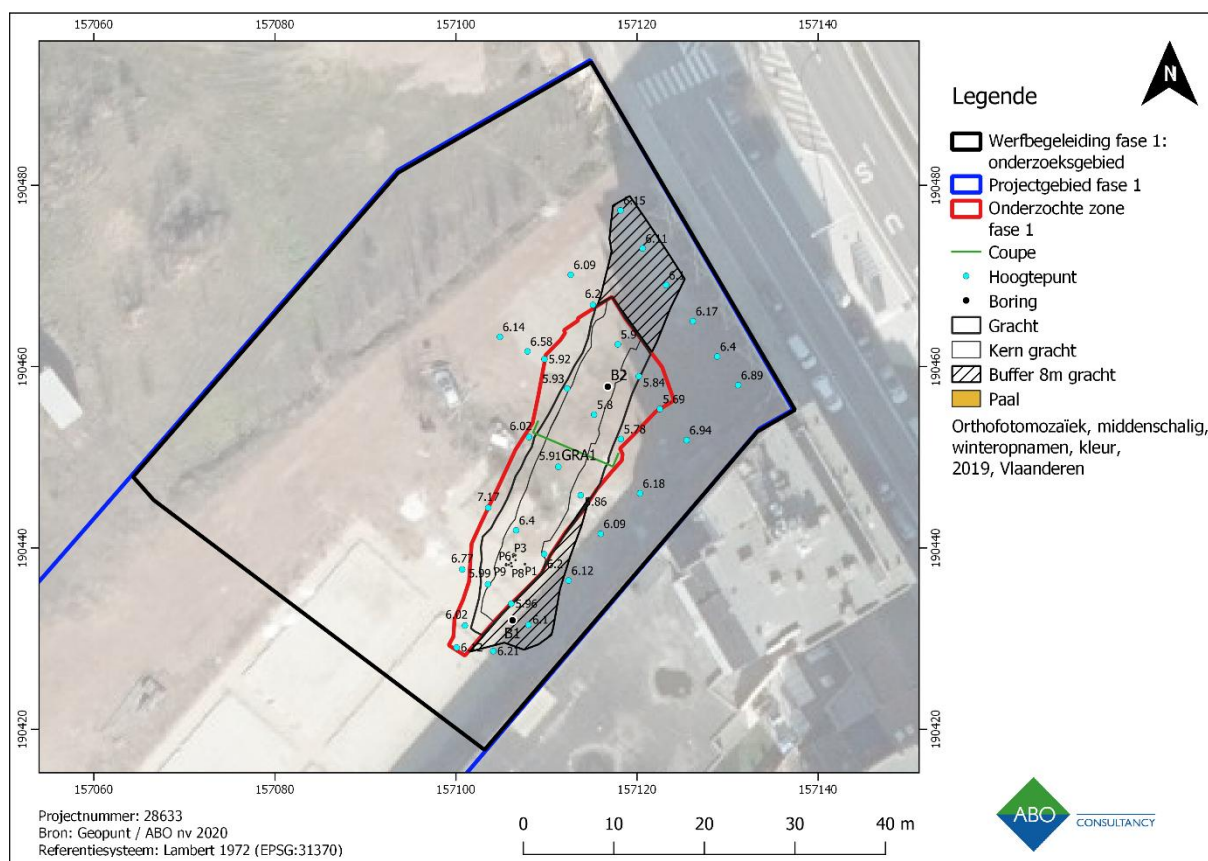

Figuur 2: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied en het onderzoeksgebied van fase 3.

3.2 ARCHEOLOGISCHE WERFBEGELEIDING FASE 1 (2019F212)⁷

Deze archeologische werfbegeleiding werd geadviseerd in een archeologienota uit 2018 (ID. 9210) voor een onderzoeksgebied van ca. 3.000 m². Hier was een sanering gepland tot een diepte tussen 1,00 m-Mv en 2,00 m-Mv, waarna er een ondergrondse parkeergarage gerealiseerd zou worden tot een diepte van ca. 6,50 m-Mv. Op 14 juli 2020 kon het veldwerk uitgevoerd worden. De sanering, waarbij de vervuilde lagen werden weggegraven en afgevoerd, had het oorspronkelijke maaiveld (9,70 mTAW tot 9,04 mTAW) verlaagd tot een leesbaar vlak op een diepte tussen 6,09 mTAW en 7,17 mTAW. Dit vlak was grotendeels leeg, op twee sporen na. De uiteindelijk onderzochte werkput, waar deze sporen aanwezig waren, had dan ook maar een beperkte oppervlakte van 370 m² en werd uitgegraven tot een diepte van 4,00 m-Mv.

⁷ Cleda 2021.

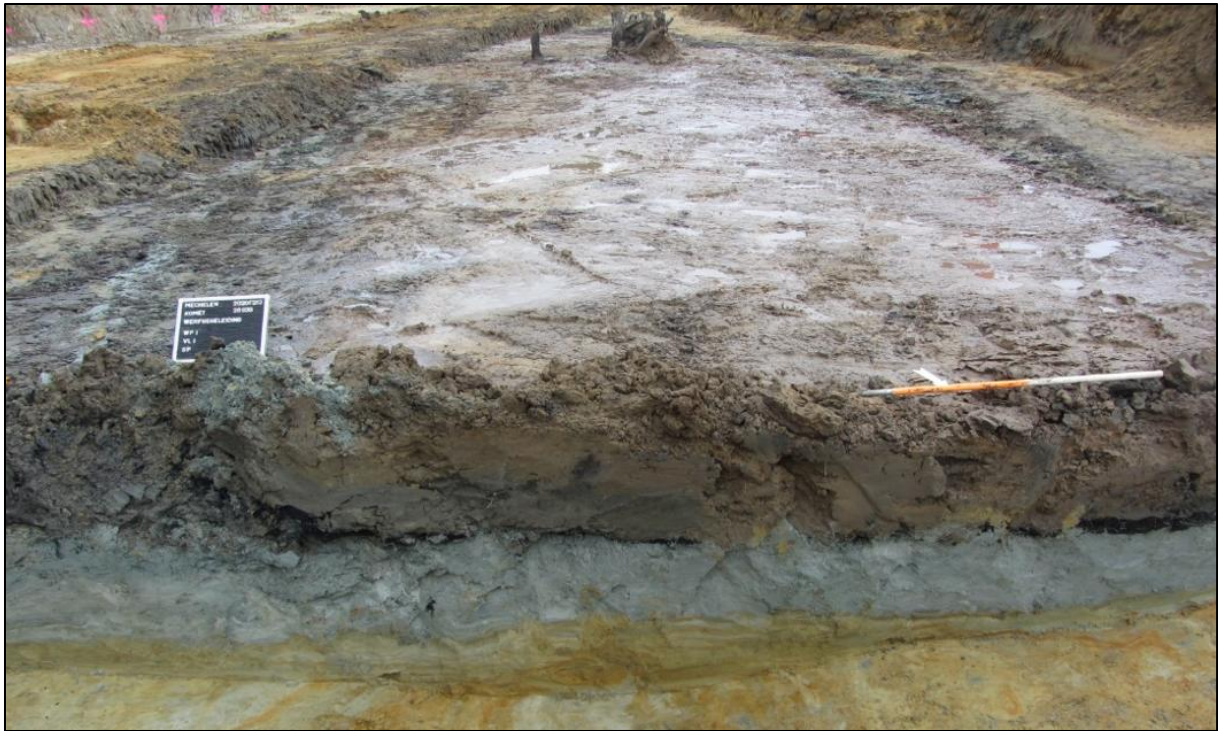

Figuur 3: Sporenkaart met aanduiding van de werkput, de gracht en de palencluster in fase 1. (Bron: ABO nv). Zie ook Figuur 9 voor de ligging ten opzichte van fase 3.

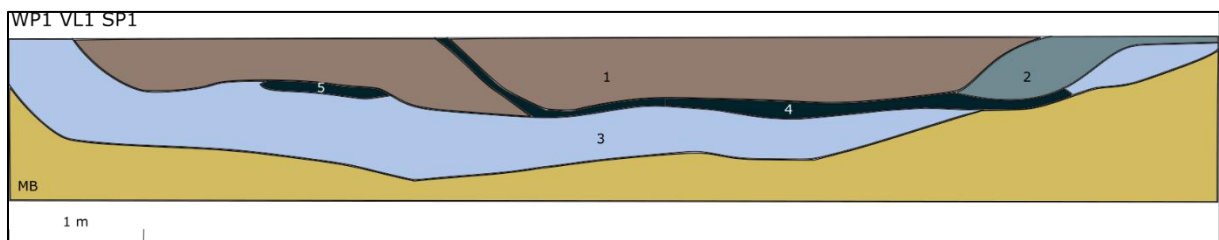
Spoor 1 bleek een deel van een gracht te zijn met een oriëntatie van noordnoordoost naar zuidzuidwest, een lengte van 50 meter en een breedte van 10 meter (Figuur 4 en Figuur 5). Deze gracht behoorde allicht tot de 17de- en 18de-eeuwse versterkingen met ravelijnen in Vaubanstijl die aan de buitenzijde van Mechelse omwallingsgracht werden toegevoegd. In het vlak vertoonde het centrale deel van de gracht een bruingrijs gevlekt uitzicht, terwijl de randen donker grijszwart waren met lichte grijsblauwe banden. Een coupe toonde aan dat de bewaarde vulling ongeveer 1 meter diep was en duidelijk gelaagd: onder de bruine vulling lag een dunne, donker bruinzwarte, humeuze laag met afgebroken organisch materiaal, en onderaan bevond zich een licht blauwgrijze, gereduceerde laag (Figuur 6).

Figuur 4: Dronefoto van spoor 1 en spoor 2. (Bron: ABO nv)

Figuur 5: Centrale coupefoto van spoor 1. In de verte is spoor 2 zichtbaar. (Bron: ABO nv)

Figuur 6: Coupetekening van spoor 1. (Bron: ABO nv)

Spoor 2 was een cluster van 9 aangepunte palen die in de gracht gesitueerd waren (Figuur 4 en Figuur 7). Mogelijk vormden deze palen een houten fundering van een driehoekige constructie op of boven het water, bijvoorbeeld een brug of steiger. Er werd een paal ingezameld met het oog op een datering, maar dit bracht uiteindelijk niets op omdat het hout niet analyseerbaar was.

Figuur 7: Foto van spoor 2. (Bron: ABO nv)

De palynologische en botanische stalen van de grachtvulling waren wel bruikbaar en soortenrijk. In het pollenstaal zijn diverse cultuur- en gebruiksgewassen aangetroffen, met een relatief hoog aandeel graanpollen (ca. 7%), vooral rogge, maar ook tarwe en mogelijk gerst; daarnaast is ook boekweit aanwezig. Verder komen sporadisch pollen voor van (snij)biet, erwt, kervel, spinazie, fruitbomen (mogelijk kers of pruim), walnoot en hennep, terwijl de determinatie van venkel onzeker blijft maar wel past binnen het 17de-eeuwse gebruik. De vegetatie in en langs de vestgracht bestond uit verschillende water- en oeverplanten die wijzen op een matig voedselrijk milieu met open water, omgeven door kruiden die typisch zijn voor verstoorde, stikstofrijke bodems, aangevuld met bomen zoals eik en mogelijk es. Het bredere landschap was vermoedelijk overwegend open, met akkers en verschillende typen graslanden, waaronder begraasde en/of gemaaide graslanden, terwijl er nauwelijks aanwijzingen zijn voor heidevegetatie in de omgeving.

Er werden in totaal ook zes vondsten geregistreerd, waarvan het merendeel in de nieuwe tijd te dateren is. Dit sluit aan bij de 17de-eeuwse datering van de gracht die bij een ravelijn hoorde. De vondsten bestonden voornamelijk uit aardewerk, aangevuld met metaal en dierlijk bot. Het aardewerkensemble omvatte rood aardewerk (al dan niet geglazuurd), eenmalig steengoed (Siegburg) en één fragment faience, naast een onbepaald wandfragment in wit baksel met blauwe vlekjes aan de buitenzijde. Tot de metalen vondsten behoorden twee sterk gecorrodeerde ijzeren nagels; het botmateriaal kon niet nader worden gedetermineerd.

De gracht is één van de weinige gekende overblijfselen van de Mechelse stadsomwalling die door middel van archeologisch onderzoek werden aangetroffen (Figuur 8).

Figuur 8: Overzichtsfoto van de werkput (370 m²). (Bron: ABO nv).

3.3 DE MECHELSE STADSOMWALLINGEN⁸

Zoals op de Ferrariskaart zichtbaar is, maakt de noordnoordoost-zuidzuidwest oriëntatie van de aangetroffen gracht binnen fase 1 duidelijk dat deze niet toegeschreven kan worden aan de originele tweede Mechelse stadsomwalling uit de tweede helft van de 13de eeuw (Figuur 9). Deze gracht ligt wel volledig in lijn met de driehoekige ravelijn (zie zwarte pijlen op Figuur 9), die deel uitmaakte van de 17de-eeuwse uitbreidingen van de verdedigingsgordel rond Mechelen.

Met de komst van belegeringsartillerie raakten de klassieke stadsmuren en torens als verdedigingsmiddel immers steeds minder doeltreffend. De aandacht verschoof daarom naar de uitbouw van buitenwerken die beter aansloten bij de nieuwe belegeringstactieken. In de tweede helft van de 17de eeuw werden deze versterkingen, op initiatief van de Spaanse landvoogd, grondig hertekend volgens het gebastioneerde systeem. Daarbij kwamen onder meer 17 ravelijnen tot stand, dit zijn driehoekige versterkte vooruitgeschoven werken voor de stadsgracht. Deze ravelijnen werden telkens aangevuld met contrescarpen, dit zijn taluds aan de buitenzijde van de gracht die overgaan in een glacis (schuin aflopende helling). Nadat de stad in 1746 door de Fransen onder Lodewijk XV werd ingenomen, werden de verdedigingsstructuren opnieuw bijgestuurd, ditmaal in de stijl en principes die met Vauban worden geassocieerd.

Het zijn dergelijke defensieve structuren, een deel van de originele tweede stadsgracht of de uitbreidingen uit de 17de eeuw, die ook ter hoogte van het onderzoeksgebied voor fase 3 verwacht konden worden.

Figuur 9: Ferrariskaart (1777) met aanduiding van het onderzoeksgebied van dit eindverslag en de aangetroffen gracht uit fase 1 (zwarte arcering). Ravelijnen zijn aangeduid met een zwarte pijl.

⁸ Heyvaert 2019 en <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140035>.

De eerste stadsomwalling van Mechelen was waarschijnlijk weinig meer dan een aarden wal met houten palissades en een gracht. Tegen de tweede helft van de 13de eeuw was de stad dusdanig gegroeid dat een uitbreiding van de verdediging zich opdrong. Het traject van de tweede stadsomwalling volgt dan ook de huidige loop van de ringweg R12 en komt nagenoeg overeen met de aanduiding van de archeologische zone 'historische stadskern van Mechelen' (ID. 140035). In 1305 kreeg de stad de toelating om poorten en versterkingen naar eigen goeddunken uit te breiden, wat in de 14de eeuw op grote schaal gebeurde. Cartografische bronnen uit de 16de eeuw tonen 12 stadspoorten en 31 bolwerken naast stevigere vestingstorens. Ook het waterbeheer was cruciaal: omdat de vesten op de linkeroever van de Dijle hoger lagen dan op de rechteroever, werd water via watermolens en een systeem van dijken/dammen met overloop opgepompt en vastgehouden, waardoor een getrapt netwerk ontstond en de stadsgracht steeds met water gevuld bleef.

Figuur 10: Tekening van Jan Baptist De Noter met zicht van buiten de stad op de Overste poort of Nieuwe Brusselse Poort rond 1503. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001001230). De stadsmuur is hier nog volledig intact.

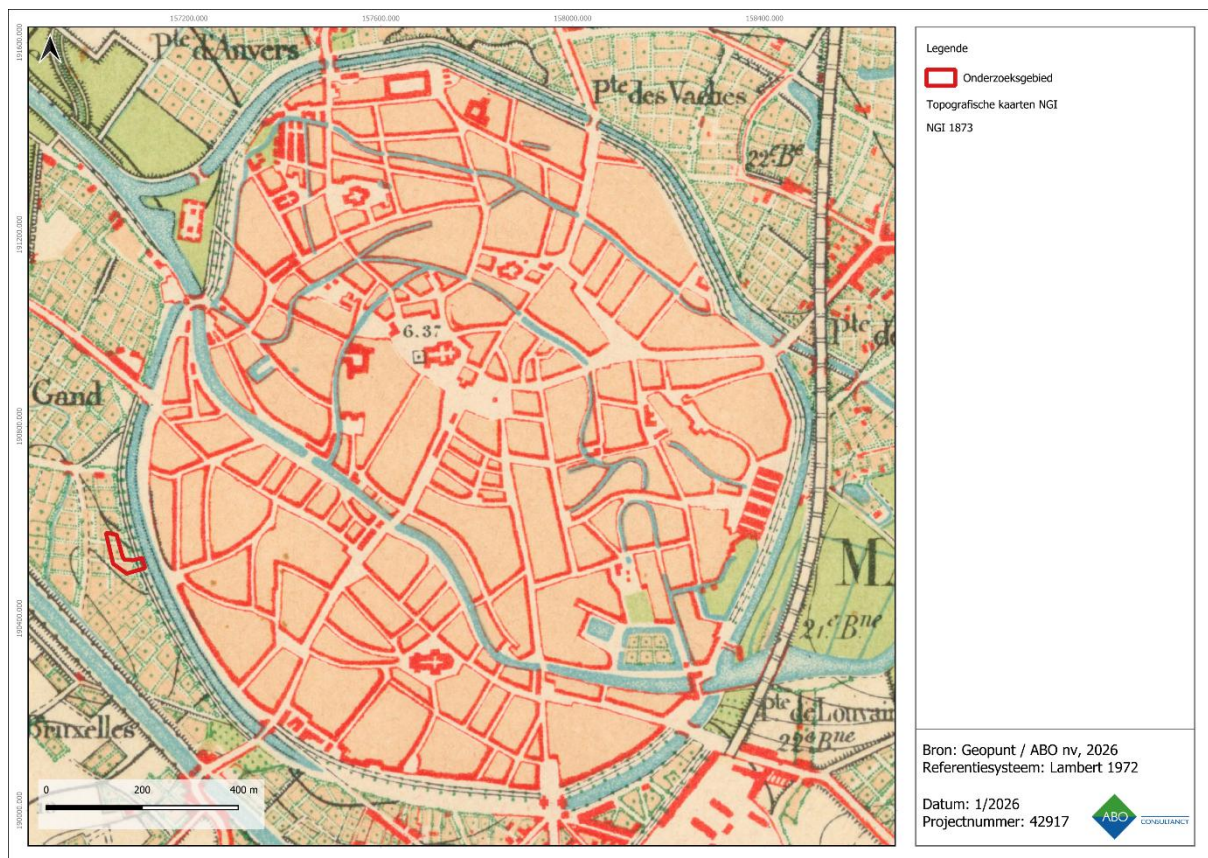
In de 17de eeuw vonden nog enkele uitbreidingen plaats, die aan het begin van dit hoofdstuk meer in detail besproken worden. Ook in de 18de eeuw bleven de defensieve structuren in gebruik (Figuur 12). Het zou echter niet erg lang duren voordat de defensieve functies van de stadsomwalling werden afgebouwd. In 1771 beveelt Jozef II al de sloop van de buitenversterkingen, dus ook de ravelijnen die zeer nabij het onderzoeksgebied gesitueerd zijn. Tegen 1784 waren de afbraakwerken afgerond. In de Franse periode beval Napoleon in 1805 de verdere afbraak van muren en poorten, al ging dat aanvankelijk traag; pas na 1830 kwam er echt vaart in en het duurde tot ver in de 19de eeuw voor de meeste defensieve structuren verdwenen waren. In de daaropvolgende jaren wordt de stadsgracht volledig gedempt in functie van nieuwe lanen die later de ring rond Mechelen zouden vormen, deze evolutie is duidelijk te zien op Figuur 13 en Figuur 14.

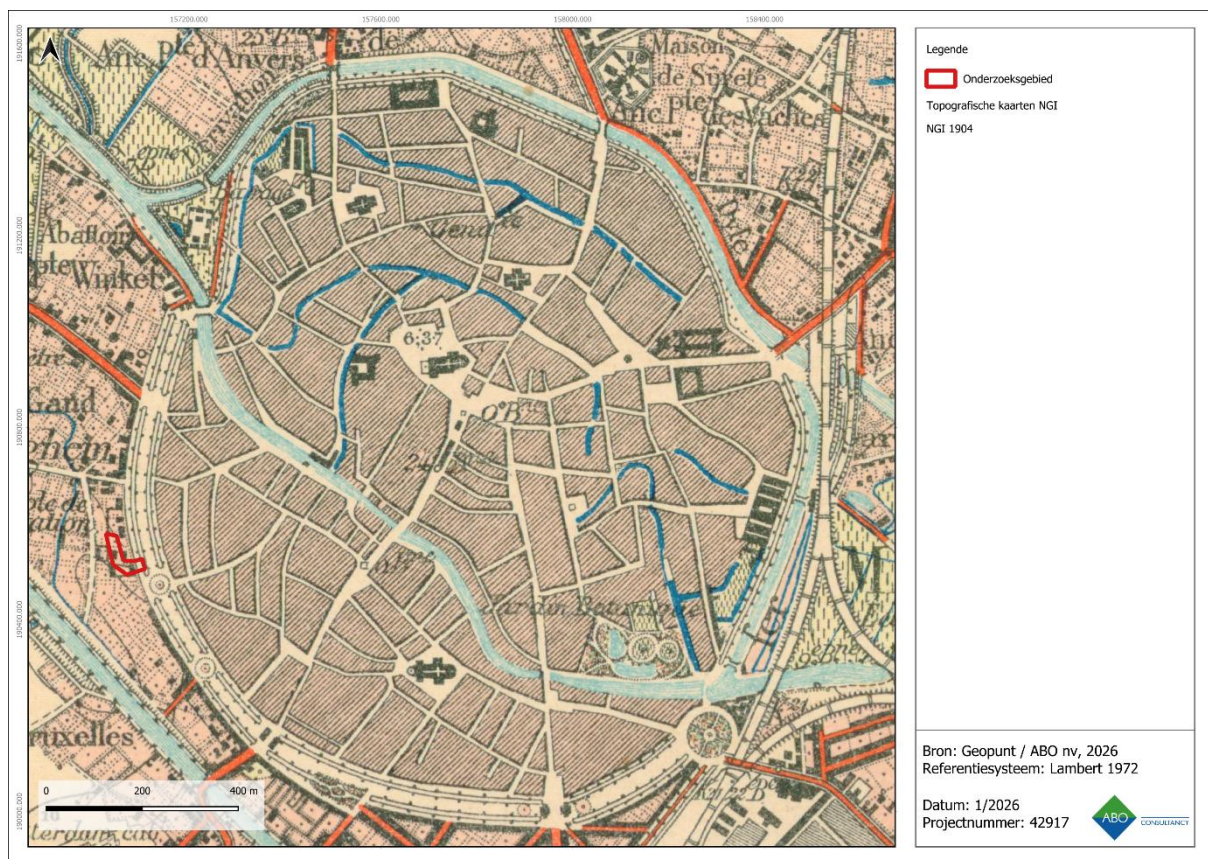
Figuur 11: Tekening van Jan Baptist De Noter met zicht van buiten de stad op de Overste poort of Nieuwe Brusselse Poort rond 1810. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001001227). Men is reeds begonnen met de afbraak van de stadsmuur.

Figuur 12: Kaart van I. Covens et C. Mortier uit 1730 met aanduiding van het onderzoeksgebied. (Bron: KBR, Atlantes Neerlandici, t. I, p. 20; t. II p. 49)

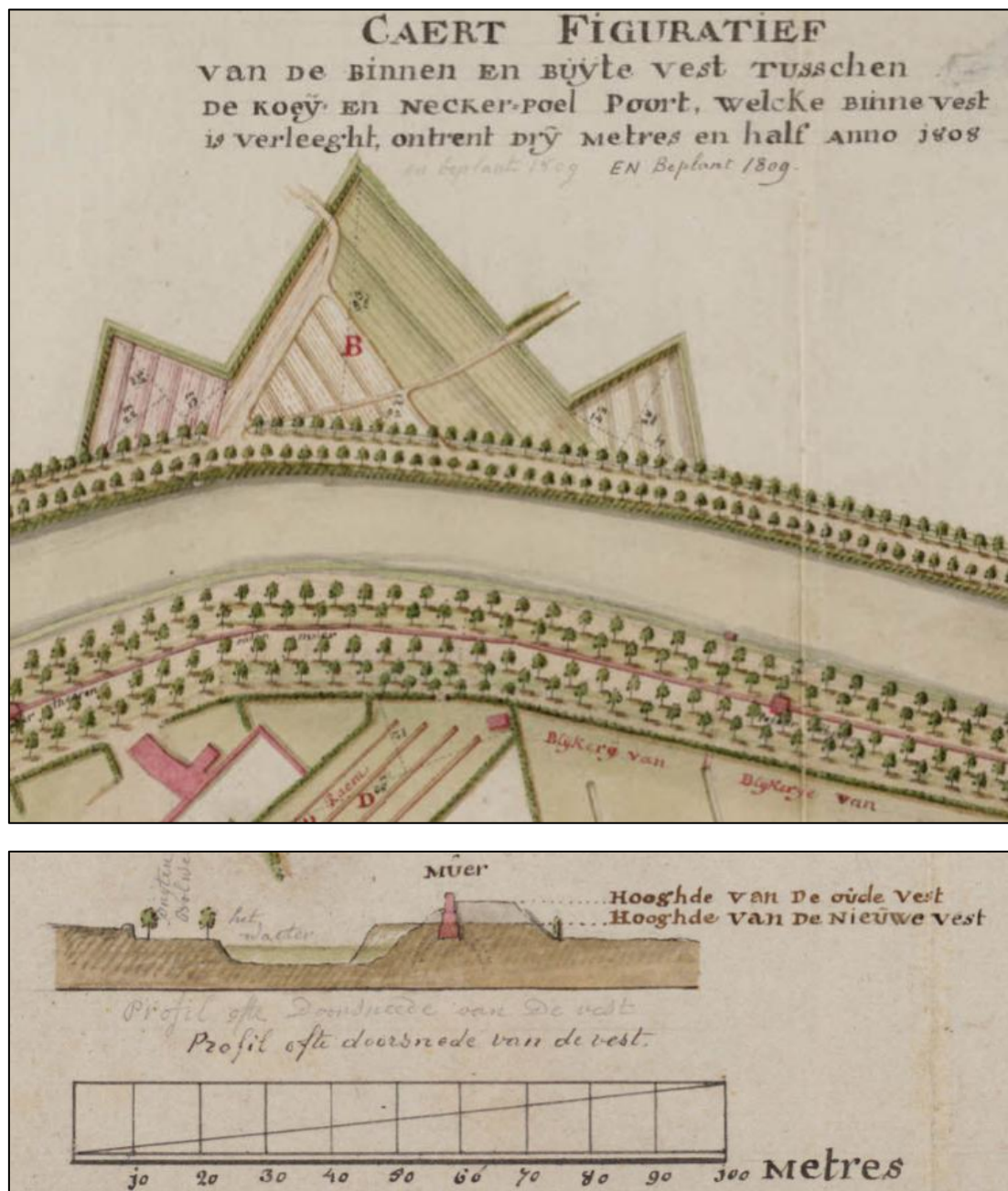

Figuur 13: Topografische kaart uit 1873 met weergave van de stadsgracht. Het onderzoeksgebied situeert zich aan de westelijke zijde.

Figuur 14: Topografische kaart uit 1904 met weergave van een gedeeltelijk gedempte stadsgracht en aangelegde lanen. Het onderzoeksgebied situeert zich aan de westelijke zijde.

Ook nog vermeldenswaardig is een schets met bijhorende doorsnede uit 1809 van de toenmalige vesten tussen de Koepoort en de Nekkerspoelpoort, in het noordoosten van Mechelen. Hoewel de ligging niet overeenkomt met het onderzoeksgebied, geeft de afbeelding wel een gedetailleerd beeld van de gedeeltelijk afgebouwde defensieve structuren rond Mechelen aan het begin van de 19de eeuw. Boven de afbeelding wordt melding gemaakt van het feit dat de binnenvest (ter hoogte van de middeleeuwse stadsomwalling) verlaagd zou worden: “[...] welke binnenvest is verleeght omtrent dry metres en half anno 1808”. Deze plannen zijn ook zichtbaar op de doorsnede waar de “*hoogde van de oude vest en de hoogde van de nieuwe vest*” gevisualiseerd worden. De driehoekige structuren aan de buitenzijde van de stadsgracht (op de doorsnede “*buyten bolwerck*” genoemd) lijken geen eigen gracht te hebben, in tegenstelling tot de Ferrariskaart (Figuur 9). Mogelijks was deze hier nooit aanwezig of werd de gracht reeds gedempt in de voorgaande eeuw.

Figuur 15: Knipsel van de plattegrond en doorsnede van de vesten. (Bron: Stadsarchief Mechelen, SME001005145).

4 ARCHEOLOGISCHE WERFBEGELEIDING FASE 3

4.1 VOOROPGESTELDE STRATEGIE EN ONDERZOEKSVRAGEN

De keuze voor een werfbegeleiding werd in de oorspronkelijke archeologienota met ID. 15451 gemotiveerd als de enige valabele optie omwille van de bestaande graad van versterking en de sterk verontreinigde bodem.⁹ Een werfbegeleiding houdt in dat een archeoloog aanwezig is tijdens (een deel van) de werkzaamheden om zo archeologische elementen binnen het onderzoeksgebied te registreren. In dit specifieke geval werd, omwille van de duidelijk aanwezige gezondheidsrisico's, de werfbegeleiding na de uitvoering van de sanering en voor de start van de werkzaamheden ingepland. Het doel van dit onderzoek zal bereikt zijn als de aanwezige archeologische resten binnen het onderzoeksgebied op een wetenschappelijke manier onderzocht kunnen worden. Dit gebeurt aan de hand van de volgende algemene en specifieke onderzoeksvragen die in het Programma van Maatregelen werden opgesteld:

Algemene onderzoeksvragen
1. Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
2. Wat is de chronologische opbouw van de aanwezige archeologische resten?
3. Wat is de onderlinge samenhang tussen de aanwezige sporen en structuren?
4. Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten en de historische en iconografische bronnen?
5. Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
6. Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
7. Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
8. Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?
Specifieke onderzoeksvragen
1. Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Mechelen?
2. Hoe verhouden de resultaten zich tot de doelstellingen voor fase 1 van de werfbegeleiding?
3. Wat kan er geconcludeerd worden met betrekking tot de 17e-eeuwse verdedigingselementen en de uitgevoerde uitbreidingen of verstevigingen?
4. Zijn er nog oudere verdedigingselementen aanwezig?
5. Zijn er sporen van landbewerking buiten de stadsmuren?
6. Zijn er sporen van een gracht?
7. Zijn er sporen van een ravelijn?

Tabel 2: Overzicht van de onderzoeksvragen.

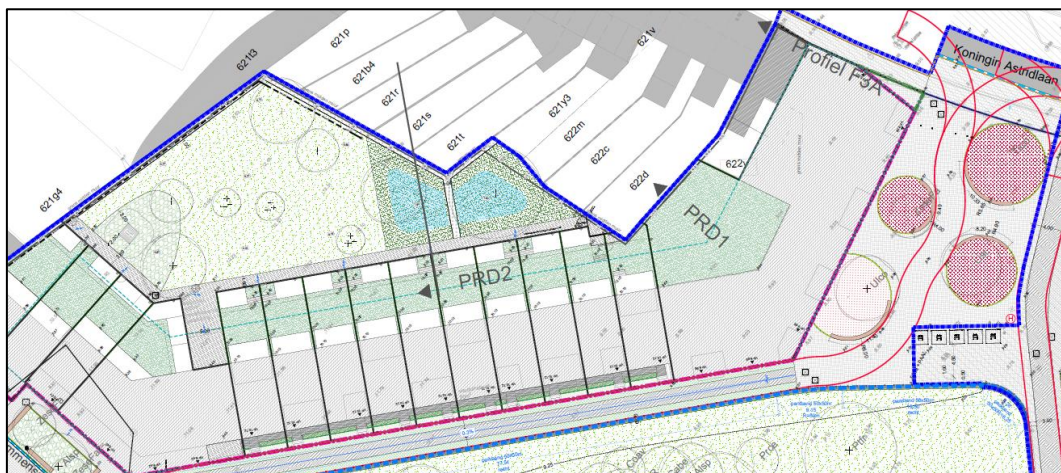
⁹ Pelsmaekers 2020b.

4.2 AFWIJKING OP HET PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

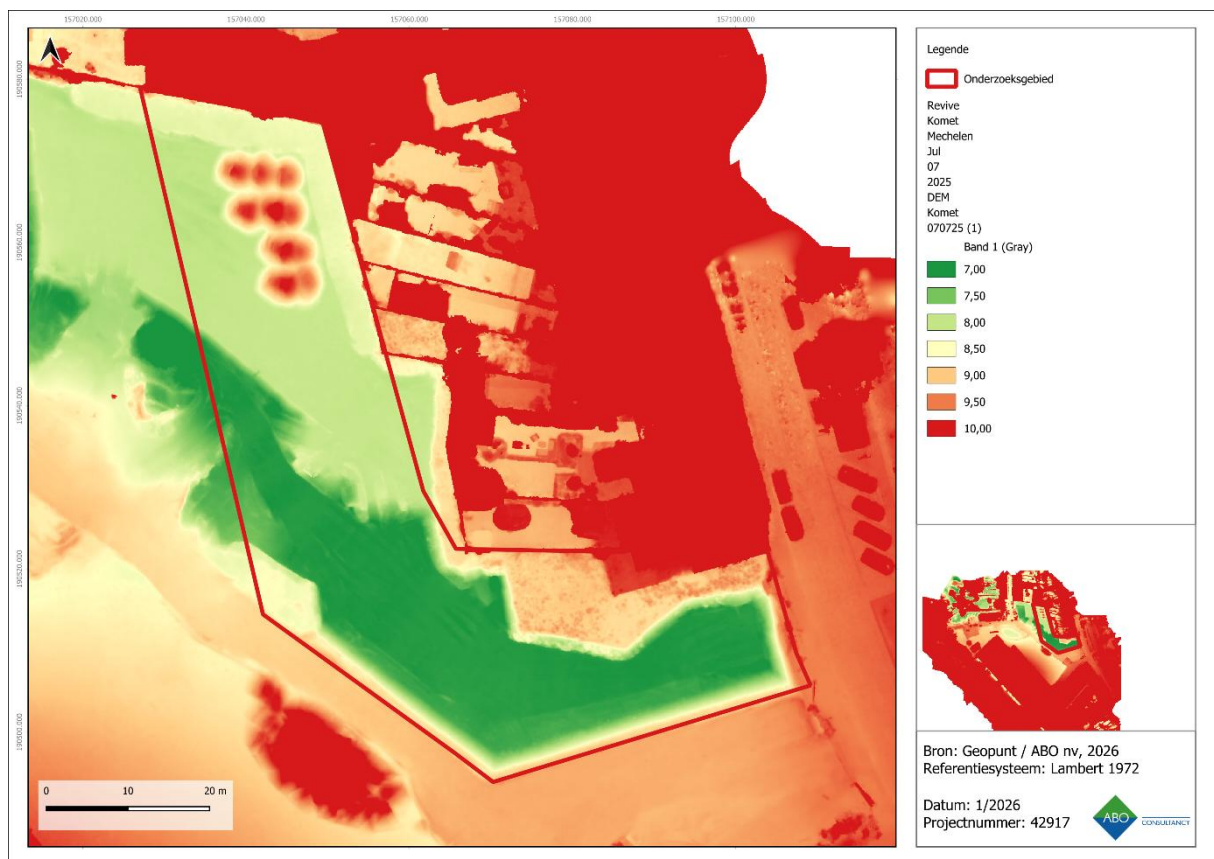
In het Programma van Maatregelen werd een zone van ca. 2.611 m² aangeduid als onderzoeksgebied op basis van een bodemingreep met maximale verstoring. Op het moment dat de werfbegeleiding uitgevoerd moest worden, was er echter al wel een inplantingsplan beschikbaar (Figuur 17). De zuidelijke helft van het onderzoeksgebied (ca. 1.397 m²) zal ingericht worden als een ondergrondse parkeergarage, waarbij een bodemingreep tot meer dan 6,00 m-Mv wordt voorzien. Het noordelijke deel van het onderzoeksgebied (ca. 927 m²) zal dan weer volledig ingericht worden als tuinzone, waarbij er een veel beperktere ingreep tot maximaal 0,50 m-Mv voorzien is. Verder is er nog een zone van 193 m² die voor de regenwaterputten en secanspalenwand behouden is en een overige oppervlakte van 94 m² waar een bestaand huis (nr. 130) behouden zal blijven aan de straatzijde (Figuur 16).

Figuur 16: Orthofoto (2025) met aanduiding van de geplande ingrepen binnen het onderzoeksgebied.

Op basis van de geplande werkzaamheden kon door de opdrachtgever ook een betere inschatting gemaakt worden van de noodzakelijke saneringsdieptes. De sanering was binnen het onderzoeksgebied immers niet overal even diepgaand noodzakelijk; dit komt voornamelijk door de omvang van de verontreiniging maar ook door de vereiste afgraafdieptes. Aan de start van de sanering had het maaiveld binnen het onderzoeksgebied een hoogte tussen 8,80 mTAW en 9,45 mTAW. Ter hoogte van de geplande ondergrondse parkeergarage was een sanering vereist tot een diepte tussen 6,99 mTAW en 7,08 mTAW, waarna een mooi leesbaar vlak werd aangetroffen dat meteen daarna met enkele centimeters aarde werd afgedekt ter bescherming. Ter hoogte van de tuinzone was lokaal een saneringsingreep nodig tot maximaal 7,50 mTAW, maar werd er veelal gewerkt tot een hoogte tussen 8,01 mTAW en 8,07 mTAW. Hier werd dus geen leesbaar vlak aangetroffen omdat er nog een buffer van verstoorde maar niet per sé verontreinigde grond aanwezig was. Met het oog op de geplande tuinzone hier, waarbij het niveau eerst terug verhoogd zal worden tot ca. 9,00 mTAW alvorens er effectief bodemingrepen zullen plaatsvinden, was hier dus geen even diepe sanering vereist als de zone waar de ondergrondse parkeergarage zal komen. Ter hoogte van de zone die voorzien is voor de regenwaterputten en de zone waar een huis behouden zal blijven werden geen saneringen noodzakelijk geacht. Na het uitvoeren van de sanering werd een DHM (Figuur 18) door de opdrachtgever opgemaakt, waarbij duidelijk te zien is dat de zuidelijke zone het diepst afgegraven werd in functie van de sanering.

Figuur 18: DHM van het onderzoeksgebied na uitvoering van de sanering.

Op basis van deze beschikbare informatie werd er door de veldwerkleider (in overleg met de erfgoedconsulent) besloten om af te wijken van het Programma van Maatregelen en de omvang van de werfbegeleiding aan te passen:

- Ter hoogte van de zone waar de ondergrondse parkeergarage zal gerealiseerd worden (1.397 m²) is er momenteel een leesbaar vlak aanwezig op een diepte rond 7,00 mTAW dat onderzocht kan worden op archeologische sporen. De ligging van deze zone is zeer relevant omdat hier de

grootste kans is op resten die te maken hebben met de Mechelse stadsomwalling. De bodemingrepen zullen hier ook nog enkele meters dieper reiken dan nu het geval is, waardoor het bodemarchief zeker bedreigd is.

- Het niveau van de tuinzone (927 m²) is momenteel ca. 8,01 tot 8,07 mTAW, waarbij er nog ongeveer 1,00 meter buffer is tot aan het eerste leesbare en niet verstoorde vlak. Zelfs op plaatsen waar de sanering tot 7,50 mTAW reikte is er nog 0,50 meter buffer geweest, waardoor eventueel aanwezige archeologische sporen niet geroerd zijn. Aangezien hier enkel nog een ophoging tot 9,00 mTAW gepland wordt en de werken in het kader van de tuinen een zeer beperkte diepte zullen hebben, kunnen de relevante archeologische lagen *in situ* behouden worden omdat deze niet bedreigd worden. Er is hier geen werfbegeleiding meer vereist.
- Ter hoogte van de zone voor regenwaterputten waar ook een secanspalenwand wordt gerealiseerd (193 m²) zijn de werken van die beperkte aard dat deze moeilijk archeologisch begeleid kunnen worden, indien uit de werfbegeleiding van de zuidelijke zone ook blijkt dat er geen relevante sporen aanwezig zijn, dan zegt dat voldoende over het beperkte potentieel van deze kleine zone.
- Het huis (94 m²) zal behouden blijven waardoor hier geen werkzaamheden meer gepland staan. Daarom is hier ook geen werfbegeleiding meer vereist.

Op onderstaande recente dronefoto van het onderzoeksgebied na de sanering staat de zuidelijke zone die nog relevant is voor een archeologische werfbegeleiding aangeduid met een oranje stippellijn (Figuur 19). Het gaat om een gebied van ca. 1.397 m². In de zone met zwarte stippen wordt het archeologisch bodemarchief niet langer bedreigd en kan een behoud *in situ* worden geadviseerd.

Figuur 19: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de zone voor werfbegeleiding (oranje) en de zone voor behoud *in situ* (zwart).

4.3 TOESTAND ONDERZOEKSGBIED

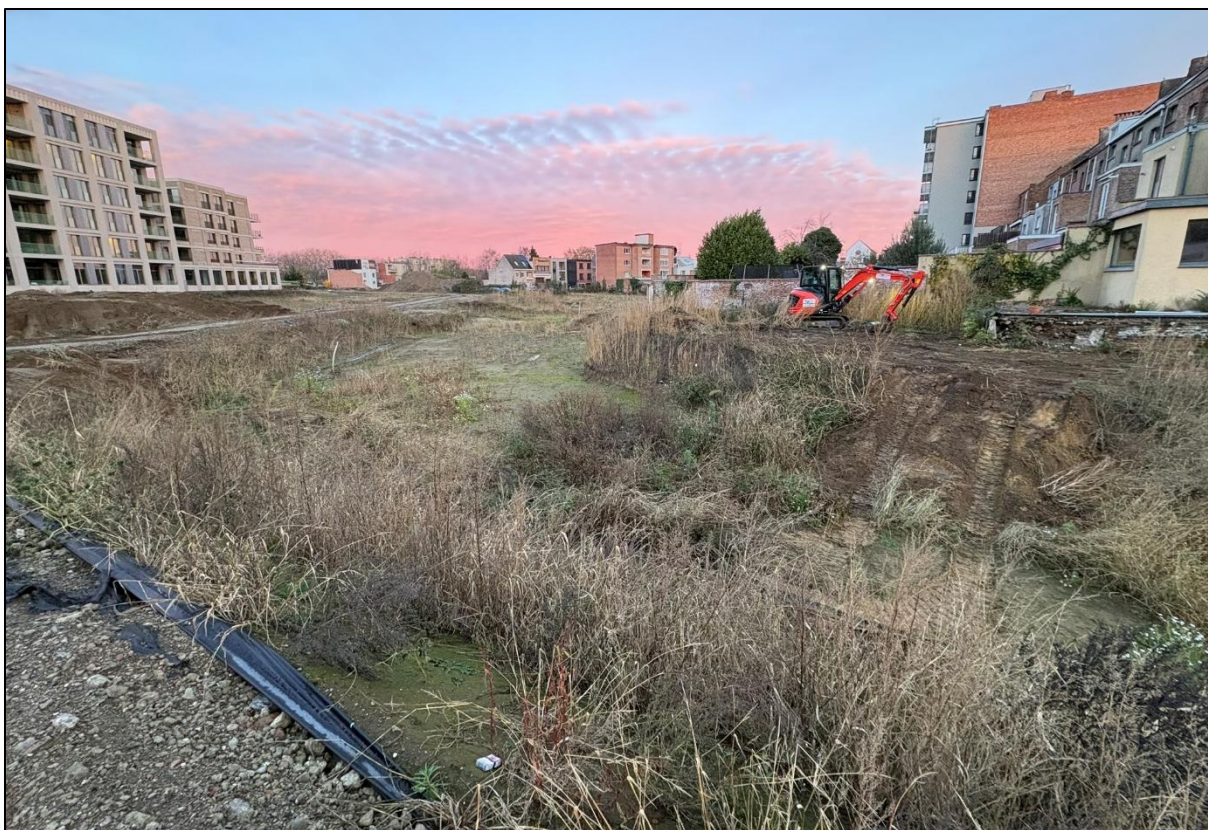
Op het moment van uitvoering van de werfbegeleiding was het onderzoeksgebied onaangeroerd gebleven sinds de sanering. In de zuidelijke zone waren er wat planten en grassen gegroeid op de paar centimeters aangevoerde aarde die het archeologisch vlak afdekte (Figuur 21). Omwille van de stabiliteit waren er wel aan alle zijden van de werkput taluds aangelegd, deze zijn ook zichtbaar op het DHM dat in hoofdstuk 4.2 reeds besproken werd (Figuur 18). Ter hoogte van de tuinzone waren er enkele zandhopen gesitueerd (Figuur 23).

Figuur 20: Dronefoto op 01/12/2025 met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Figuur 21: De gesaneerde zone ter hoogte van de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in westelijke richting.

Figuur 22: De gesaneerde zone ter hoogte van de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in noordwestelijke richting.

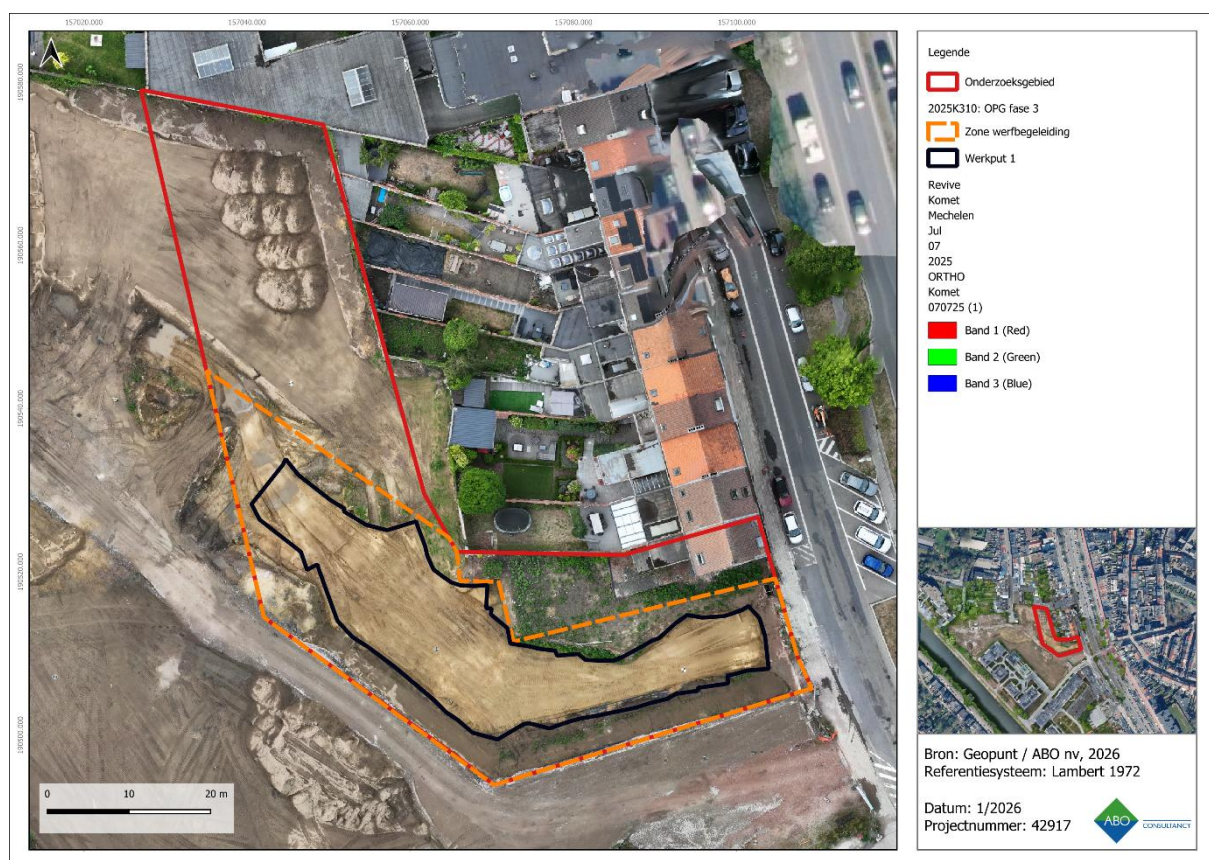
Figuur 23: Zicht op de tuinzone met het niveauverschil in vergelijking met de zone voor de geplande ondergrondse parkeergarage op 01/12/2025. Gefotografeerd in noordelijke richting.

4.4 UITGEVOERDE ONDERZOEKSSTRATEGIE

De werfbegeleiding werd op maandag 01 december 2025 uitgevoerd door Sander Pelsmaekers en Anke Thuy, archeologen van ABO nv. Het weer was zonnig en fris, met hier en daar wat wolken. Voorafgaand aan de werfbegeleiding werd er een werfvergadering op het terrein georganiseerd tussen Sander Pelsmaekers (ABO nv), Boudewijn De Coninck (Revive), Alde Verhaert (Agentschap Onroerend Erfgoed) en Greet Mathys (Agentschap Onroerend Erfgoed) om het plan van aanpak en de afwijkingen op het Programma van Maatregelen te bespreken.

De voorziene zone voor het onderzoek had een oppervlakte van ca. 1.397 m², maar kon omwille van veiligheidsoverwegingen niet volledig onderzocht worden. Zowel aan de zijde van het te behouden huis als aan de zuidelijke rand waar de werfweg gelegen is, moest een talud behouden blijven omwille van de stabiliteit. Er werd daarom besloten om een werkput aan te leggen om het volledige leesbare vlak te onderzoeken. Als er sporen(clusters) aanwezig zouden zijn, dan kon de werkput (eventueel op een later tijdstip) nog uitgebreid worden.

Er werd op 01/12/2025 één grote werkput (WP1) van 686 m² aangelegd met een totale lengte van 76 meter, dit vertegenwoordigt ongeveer 50% van de totale zone (Figuur 24). Zoals uit verdere hoofdstukken zal blijken werden er geen archeologische sporen aangetroffen, waardoor er in samenspraak met Greet Mathys (Agentschap Onroerend Erfgoed) werd besloten om ook geen verdere taluds te verwijderen in functie van de werfbegeleiding. De totale afwezigheid van sporen is voldoende indicatie dat er ter hoogte van de onderzochte zone geen kans meer is op kenniswinst.

Figuur 24: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van werkput 1, aangelegd op 01/12/2025.¹⁰

¹⁰ In dit rapport wordt telkens een dronefoto van 07/07/2025 als achtergrond voor de resultaten van de opgraving gebruikt. Dit is niet de meest recente dronefoto, maar wel zeer nauwkeurig qua georeferentie.

4.5 RESULTATEN WERFBEGELEIDING (01/12/2025)

4.5.1 ARCHEOLOGISCH VLAK

Gezien de bestaande diepte van de sanering, kon werkput 1 volledig op één en hetzelfde leesbare vlak aangelegd worden tijdens de werfbegeleiding. Onderstaande figuren geven een bovenaanzicht van de situatie op het moment van de start van de opgraving (Figuur 25) en na de aanleg van vlak 1 enkele uren later (Figuur 26).

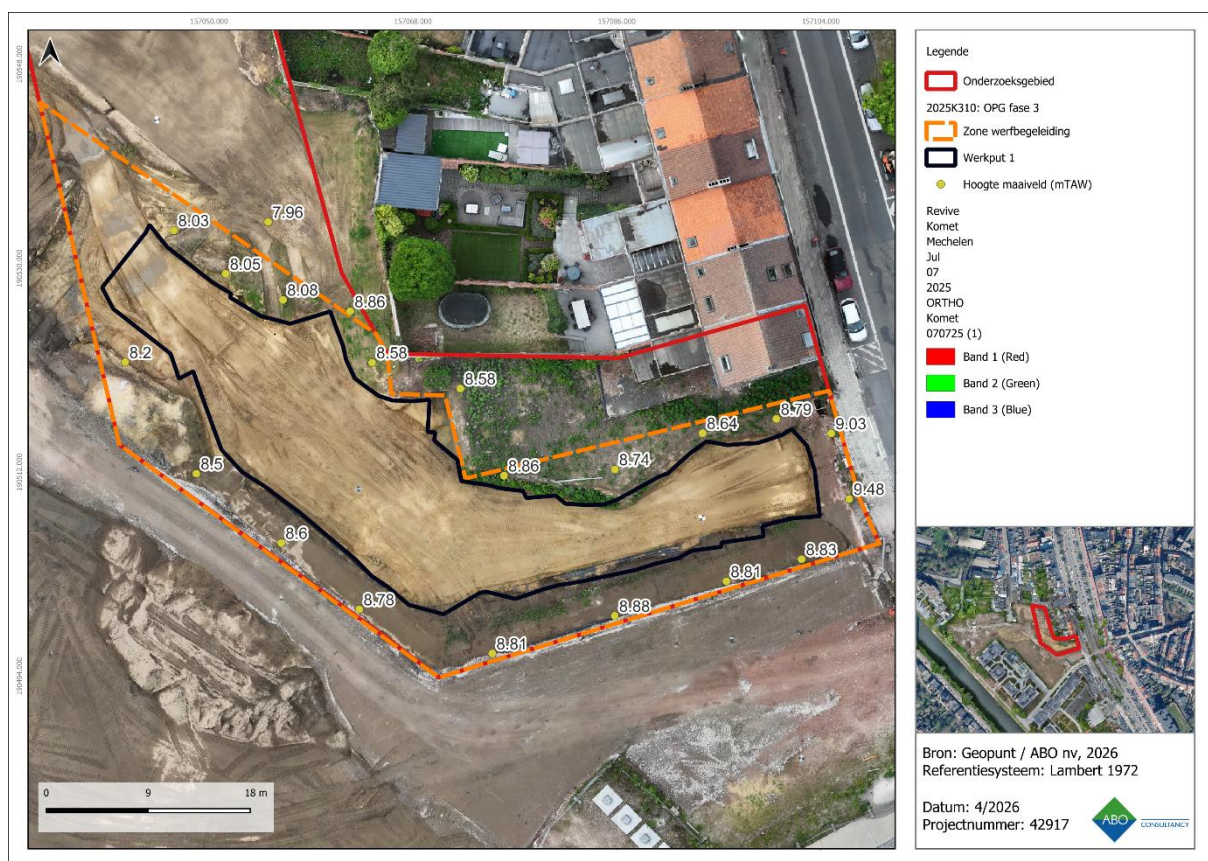

Figuur 25: Dronefoto (01/12/2025) voor de aanleg van het vlak.

Figuur 26: Dronefoto (01/12/2025) na de aanleg van het vlak.

Het archeologisch vlak werd aangelegd op een diepte tussen 6,68 mTAW en 7,09 mTAW (Figuur 28), dit komt ongeveer overeen met de hoogte van het vlak die tijdens de werfbegeleiding van fase 1 werd aangelegd: tussen 6,09 mTAW en 7,17 mTAW. Als er dus nog overblijfselen van een gracht aanwezig waren in fase 3, dan zouden deze normaal gezien nog zichtbaar moeten zijn in de werkput. Dit was echter niet het geval. De omliggende maaiveldhoogte van de taluds en de minder gesaneerde zones kwam op een hoogte tussen 7,96 mTAW en 8,88 mTAW. Aan de straatzijde werd het maaiveldniveau dan weer tussen 9,03 en 9,48 mTAW opgemeten (Figuur 27).

Figuur 27: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de maaiveldhoogte op 01/12/2025.

Figuur 28: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de vlakhoogte op 01/12/2025.

Figuur 29: Vlakfoto (1/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.

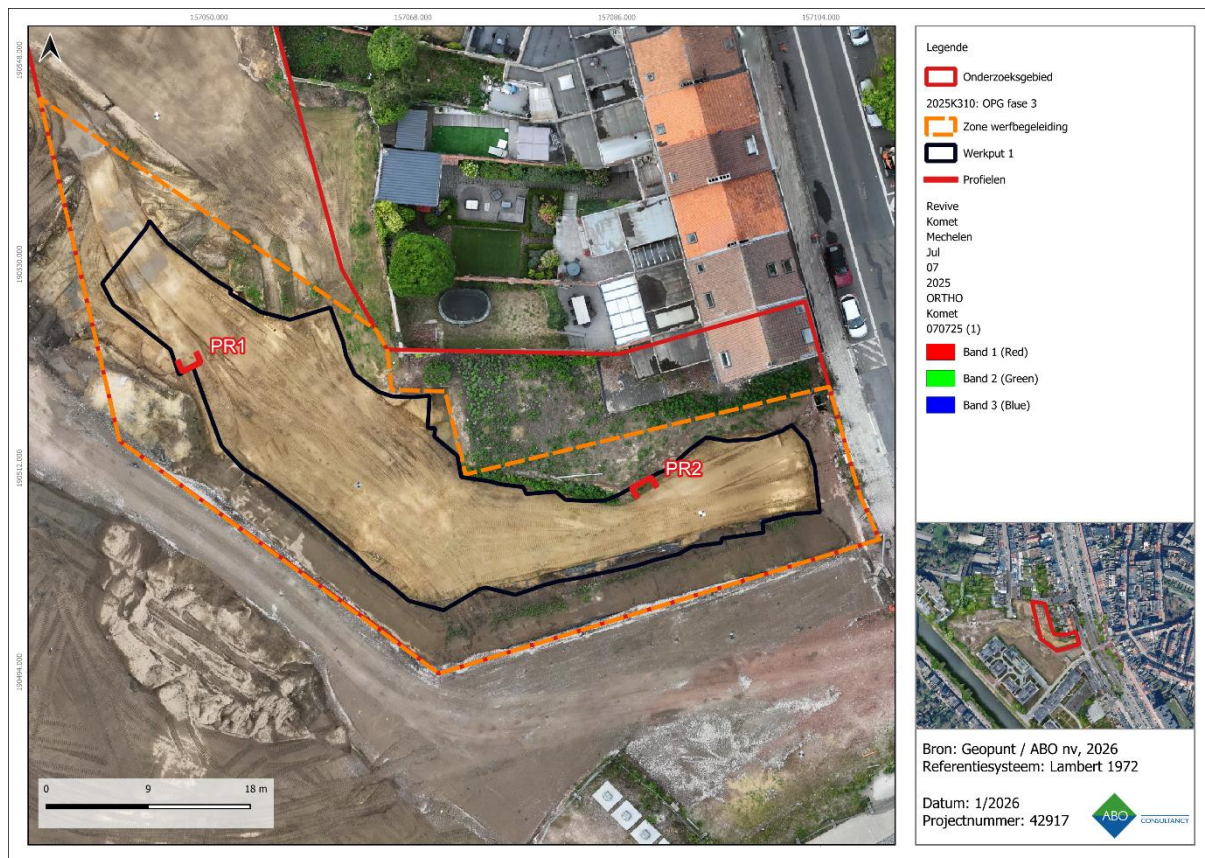
Figuur 30: Vlakfoto (2/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.

Figuur 31: Vlakfoto (3/3) van werkput 1. Gefotografeerd in zuidwestelijke richting.

4.5.2 PROFIELEN

Aangezien de diepte van het vlak dit keer door de sanering bepaald werd, waren er geen profielen vereist om de aanlegdiepte te bepalen. Er werden echter wel twee profielen geplaatst om de bestaande verstoringslagen beter in kaart te brengen (Figuur 32).

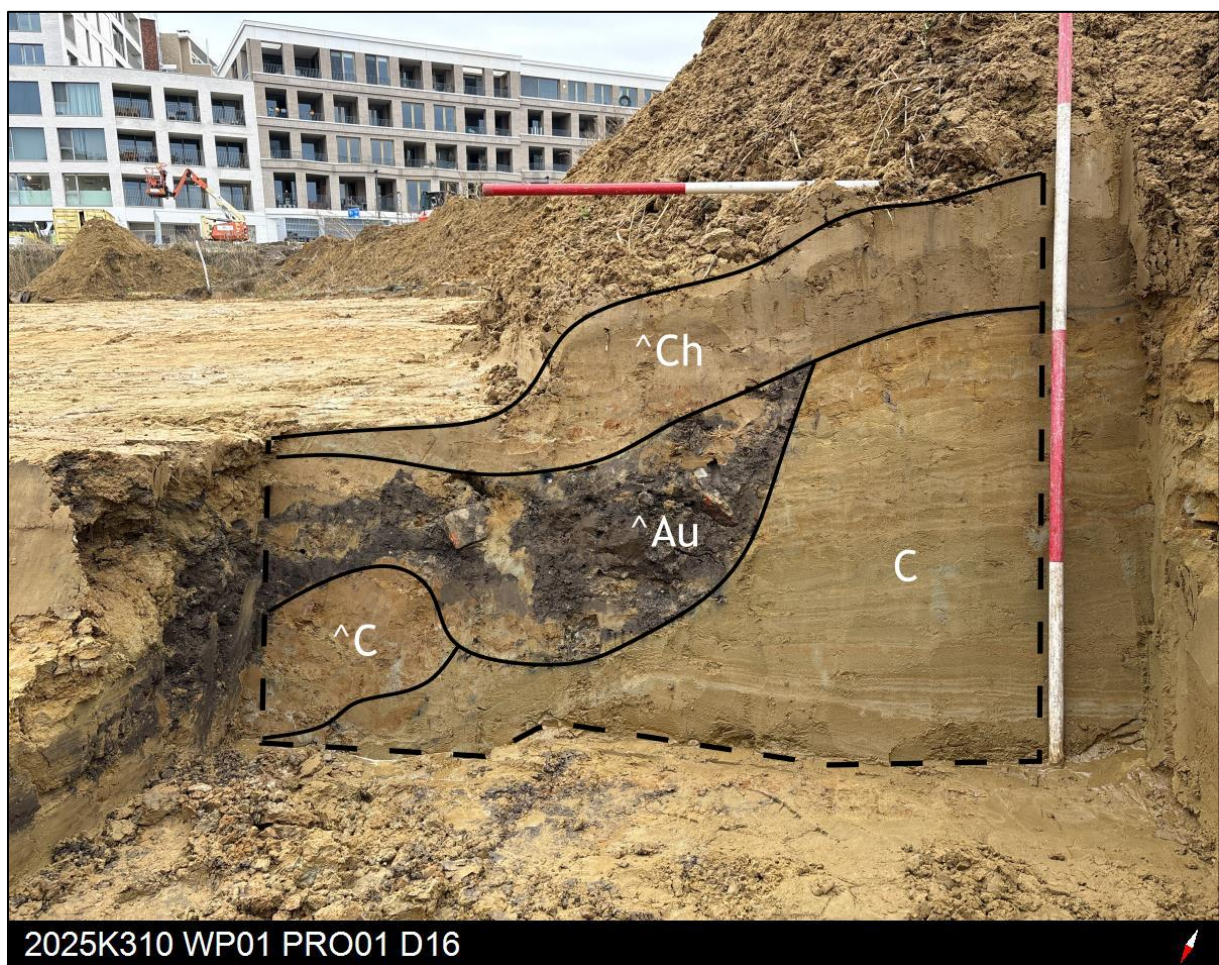

Figuur 32: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de profielen op 01/12/2025.

De aangetroffen bodemopbouw wordt hier in meer detail per profiel besproken. Over het algemeen kan gesteld worden dat een (recente) antropogene invloed in beide profielen duidelijk zichtbaar is.

- Profiel 1 (Figuur 33) werd ter hoogte van een verstoorde laag aan de westelijke rand van de te onderzoeken zone gezet ter hoogte van recent spoor 13 (REC13). Er zijn vier duidelijke lagen te onderscheiden. De bovenste laag is een aangevoerd pakket van lemig zand met een neutraal grijsbeige homogene kleur (^Ch). Hierop volgt een recente verstoring met een donker bruingrijze kleur en inclusies als puinbrokken en baksteenbrokken (^Au) en een deel vergaven moederbodem (^C). Deze verstoringen gaan ongeveer 0,50 meter diep in de neutraalbeige C-horizont die aan de bovenzijde wat roestverschijnselen vertoont (C). De top van de C-horizont komt ongeveer overeen met het aangelegde vlak dat ook zichtbaar is.
- Profiel 2 (Figuur 34) werd in de noordelijke wand van het oostelijk deel van de te onderzoeken zone geplaatst. Bovenaan is er een donker grijsbruine verstoorde laag aanwezig die duidelijk antropogeen van aard is (^Au). Deze varieert sterk in diepte en vertoont baksteenbrokken en puinresten. Hierop volgt een homogene donker bruinbeige laag die mogelijks aangevoerd werd, aangezien deze baksteenspikkels vertoont (^C). De C-horizont wordt gekenmerkt door bleke verticale tongen (C).

Onderstaande afbeeldingen geven de twee profielen in werkput 1 weer. De bodem van profiel 1 werd op een diepte van ca. 6,67 mTAW gemeten. Bij profiel 2 kwam de bodem op een hoogte van 6,17 mTAW te liggen.

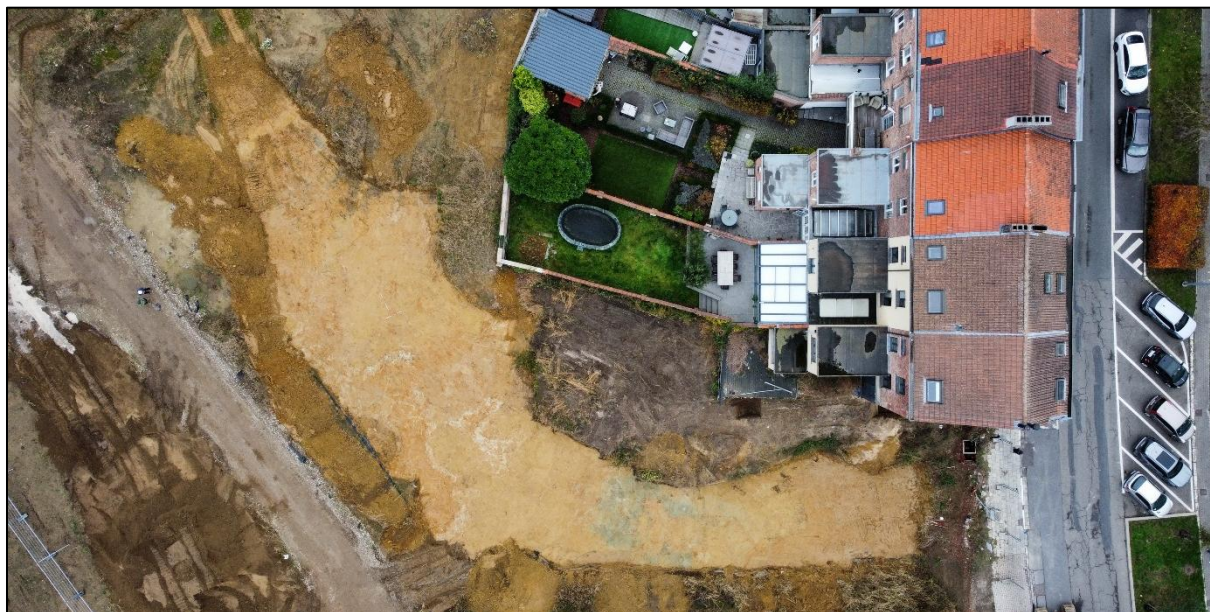
Figuur 33: Profiel 1 in werkput 1.

Figuur 34: Profiel 2 in werkput 1.

4.5.3 ARCHEOLOGISCHE SPOREN

Er werden geen relevante archeologische sporen aangetroffen tijdens deze werfbegeleiding. In de oostelijke helft van het onderzoeksgebied was de kans op lineaire defensieve structuren (allicht met een noordnoordwest-zuidzuidoost oriëntatie) het grootst, gezien de nabijheid tot de huidige ring rond Mechelen (Figuur 36). Deze ontbraken echter volledig en er werden in de rest van werkput 1 ook geen andere sporen aangetroffen. De kans bestaat dat een deel van de sporen vernietigd werd tijdens de vele ingrepen die in de 20ste eeuw plaatsvonden of dat deze sporen invloed hebben gekend van de aanwezige verontreiniging en de bijhorende noodzakelijke sanering. De verwachte sporen kunnen uiteraard ook meer oostelijk liggen, onder de huidige Koningin Astridlaan.

Figuur 35: Dronefoto (01/12/2025) met bovenaanzicht van het aangelegde vlak.

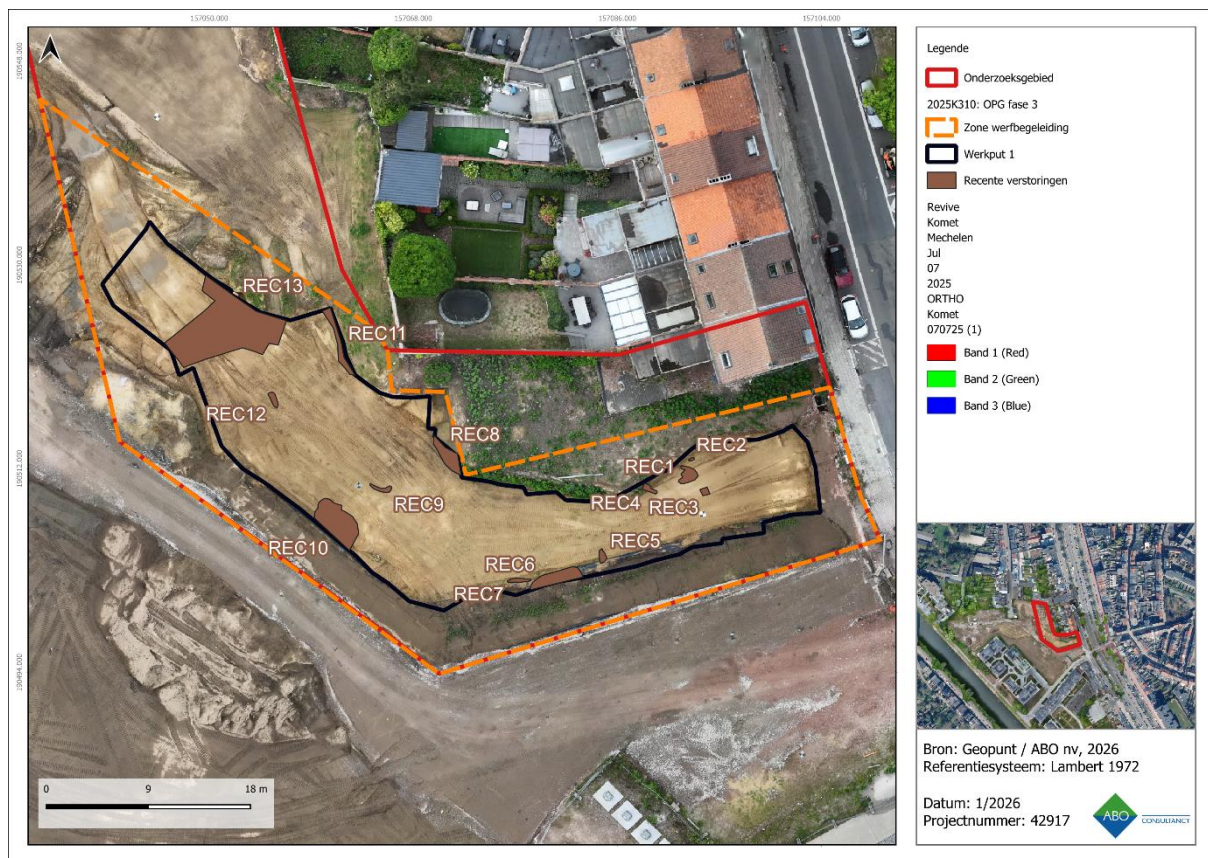

2025K310 WP01 VL01 D8

Figuur 36: Deel van werkput 1 waar het potentieel voor resten van defensieve structuren het grootst was.

4.5.4 RECENTE VERSTORINGEN

Er werden 13 recente verstoringen geregistreerd (Figuur 37).

Figuur 37: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de recente verstoringen op 01/12/2025.

De recente verstoringen werden gekenmerkt door een donker grijsbruine (vb. REC9, REC13) tot blauwgrijze (vb. REC3, REC5) kleur en verschillende inclusies zoals baksteenbrokken, bouwpuin, betonbrokjes. Deze verstoringen zijn allicht het gevolg van de 20ste-eeuwse industriële activiteiten op het terrein. Uit de profielen bleek ook al dat de verstoorte lagen zeer onregelmatig qua diepte waren.

Figuur 38: Recent verstoring 5 in werkput 1.

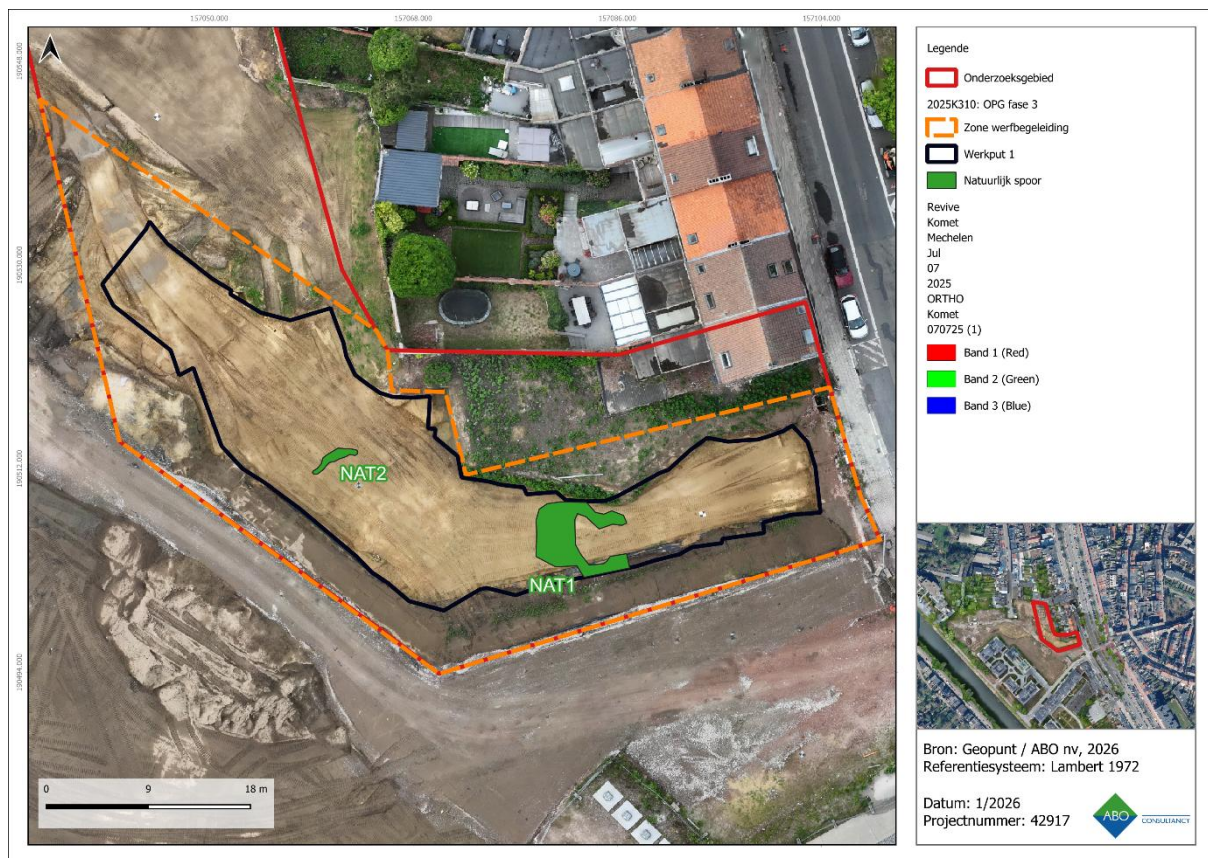
Figuur 39: Recente verstoring 9 in werkput 1.

Figuur 40: Recente verstoring 13 in werkput 1.

4.5.5 NATUURLIJKE SPOREN

Er werden in totaal twee natuurlijke sporen geregistreerd (Figuur 41).

Figuur 41: Dronefoto (07/07/2025) met aanduiding van de natuurlijke sporen op 01/12/2025.

Het eerste spoor (NAT1, Figuur 42) was een groengrijze verkleuring in het vlak. Waarschijnlijk gaat het hier om een deel van de Tertiaire Formatie van Zelzate en meer bepaald het Lid van Ruisbroek dat ter hoogte van Mechelen voorkomt. Deze zandlaag wordt gekenmerkt door een licht groengrijze tot grijsbruine kleur. Het tweede spoor (NAT2, Figuur 43) was wat rijker aan wortels en had een beige kleur met witte vlekken en veel heterogeniteit.

Figuur 42: Natuurlijk spoor 1 in werkput 1.

Figuur 43: Natuurlijk spoor 2 in werkput 1.

4.5.6 VONDSTEN

Er werden geen relevante vondsten aangetroffen tijdens dit onderzoek.

4.5.7 MONSTERS EN STALEN

Er werden geen monsters of stalen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek genomen, aangezien er geen reden toe was.

4.5.8 OVERZICHT

Onderstaande afbeeldingen geven een plan weer van de volledige uitgevoerde werfbegeleiding, met aanduiding van de profielen, recente verstoringen en natuurlijke sporen. Er worden ook drie dronebeelden weergegeven met een gedetailleerd bovenaanzicht van het aangelegde vlak, waaruit ook duidelijk het ontbreken van archeologische sporen blijkt.

Figuur 44: Dronefoto (07/07/2025) met weergave van het volledige onderzoek op 01/12/2025.

Figuur 45: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (1/3)

Figuur 46: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (2/3)

Figuur 47: Dronefoto (01/12/25) met detail van het vlak van werkput 1 (3/3)

5 NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Gezien het ontbreken van archeologische sporen en de vastgestelde slecht bewaarde bodemopbouw ter hoogte van de onderzochte zone, was het niet aangewezen om bijkomende stalen te nemen. Een assessment van de stalen is bijgevolg niet vereist.

6 BESLUIT

Dit eindverslag kwam tot stand naar aanleiding van een archeologienota met ID. 15451 en OE-code 2020F12 die werd opgemaakt door ABO nv en waarvan akte werd genomen in juli 2020. De uitgevoerde archeologische werfbegeleiding kadert binnen fase 3 van de ontwikkeling van het Komet-project, een voormalige industriële site die gesitueerd is aan de Koningin Astridlaan 130 te Mechelen. Deze site werd tot voor kort gekenmerkt door een hoge graad van verstoring en verontreiniging, een rechtstreeks gevolg van de industriële activiteiten die er in de 20ste eeuw plaatsvonden. Het terrein kreeg op basis van milieu-hygiënische onderzoeken het 'brownfield' label opgeplakt (code 999), waardoor een bodemsanering vereist was en een klassiek archeologisch vooronderzoek niet haalbaar bleek. De archeologische werfbegeleiding werd uitgevoerd, na de sanering, op 1 december 2025. Op basis van de ligging van het onderzoeksgebied en eerder onderzoek, meer bepaald een werfbegeleiding tijdens fase 1 in 2020, werd vooral rekening gehouden met een mogelijk archeologisch potentieel voor resten die verband houden met de middeleeuwse omwallingsgracht of de 17de-eeuwse uitbreidingen die ter verdediging van Mechelen waren opgericht (gracht, contrescarp of glacis). Tijdens fase 1 werd al een deel van de defensieve gracht aangetroffen die kan toegeschreven worden aan een nabijgelegen 17de-eeuwse ravelijn. Andere archeologische elementen die te maken hebben met de middeleeuwse stadsdefensie konden uiteraard ook niet uitgesloten worden ter hoogte van het onderzoeksgebied.

Voor fase 3 werd oorspronkelijk een onderzoeksgebied van 2.611 m² vooropgesteld, al werd er tijdens de werfbegeleiding afgeweken van het Programma van Maatregelen op basis van het beschikbare inplantingsplan en de uitgevoerde saneringsdieptes. Enkel de zone waar een ondergrondse parkeergarage gepland is (ca. 1.397 m²) werd nog als archeologisch relevant beschouwd en onderzocht, aangezien hier het bodemarchief het sterkst bedreigd werd tot een diepte van meer dan 6,00 m-Mv. Ter hoogte van de tuinzone (ca. 927 m²) bleek er genoeg buffer tot het archeologisch vlak te zijn om eventueel aanwezige sporen *in situ* te laten. Ter hoogte van de zone voor regenwaterputten waar ook een secanspalenwand wordt gerealiseerd (193 m²) en een te behouden huis (94 m²) zijn de werken dan weer van die beperkte aard dat deze moeilijk archeologisch begeleid kunnen worden.

De sanering werd in de te onderzoeken zone ongeveer tot een diepte tussen 6,99 mTAW en 7,08 mTAW uitgevoerd, waardoor er tijdens de werfbegeleiding een leesbaar vlak van 686 m² aangelegd kon worden. Zowel aan de zijde van het te behouden huis als aan de zuidelijke rand waar de werfweg gelegen is, moest wel een talud behouden blijven omwille van de stabiliteit, waardoor verdere uitbreidingen van de werkput moeilijk waren. Het enige vlak werd aangelegd op een diepte tussen 6,09 mTAW en 7,17 mTAW; dit komt ongeveer overeen met de hoogte van het vlak dat tijdens de werfbegeleiding van fase 1 werd aangelegd (tussen 6,09 mTAW en 7,17 mTAW). Er werden echter nergens relevante archeologische sporen aangetroffen, waardoor er in samenspraak met de betrokken erfgoedconsulent op het terrein werd besloten om de werkput niet verder uit te breiden. De totale afwezigheid van sporen gaf immers voldoende indicatie dat er ter hoogte van de onderzochte zone geen kans meer was op kenniswinst. Er werden wel 13 recente verstoringen vastgesteld, die gelinkt worden aan 20ste-eeuwse industriële activiteiten, en twee natuurlijke sporen. Twee profielen bevestigden verder dat de bodem zeer veel negatieve invloed heeft gekend van antropogene ingrepen in de 20ste eeuw. Mogelijk zijn eventuele defensieve structuren dus volledig verdwenen door deze ingrepen of situeren ze zich verder oostwaarts, onder de huidige ringweg. Er werden geen vondsten aangetroffen of stalen genomen.

De werfbegeleiding van fase 3 heeft dus geen sporen opgeleverd van de Mechelse stadsomwalling of de 17de-eeuwse defensieve uitbreidingen, in tegenstelling tot fase 1. De vooropgestelde onderzoeksvragen kunnen dan ook maar beperkt beantwoord worden.

Algemene onderzoeksvragen	
1. Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?	Niet van toepassing, er werden geen archeologische sporen aangetroffen.
2. Wat is de chronologische opbouw van de aanwezige archeologische resten?	Niet van toepassing, er werden geen archeologische sporen aangetroffen.
3. Wat is de onderlinge samenhang tussen de aanwezige sporen en structuren?	Niet van toepassing, er werden geen archeologische sporen aangetroffen.
4. Wat is de relatie tussen de aangetroffen resten en de historische en iconografische bronnen?	Niet van toepassing, er werden geen archeologische sporen aangetroffen.
5. Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?	Er werden voornamelijk recente verstoringen aangetroffen die in verband gebracht kunnen worden met de industriële activiteiten op het terrein. Sinds het einde van de 19de eeuw waren er een meubelfabriek en daarna een producent van ijzeren vaten voor de voedingsindustrie gevestigd, Comet nv. Niet alleen de bouw en sloop van de fabrieksgebouwen hebben voor een verstoring van de ondergrond gezorgd, maar er was ook een diepgaande sanering noodzakelijk die invloed heeft gehad op het bodemarchief. Het eerste leesbare vlak bevond zich op een diepte rond 7,00 mTAW, meer dan 2,00 meter onder het oorspronkelijke maaiveld.
6. Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?	Niet van toepassing, er werd geen vondstmateriaal aangetroffen.
7. Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?	Niet van toepassing, er werd geen vondstmateriaal aangetroffen.
8. Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?	De ophogingslagen houden vooral verband met antropogene activiteiten sinds het eind van de 19de eeuw tot heden.
Specifieke onderzoeksvragen	
1. Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Mechelen?	Er werden geen archeologische sporen aangetroffen die kunnen bijdragen aan kennis over de stadsontwikkeling van Mechelen. Aangetroffen lagen hielden enkel verband met de ontwikkeling van het terrein als industriële site.
2. Hoe verhouden de resultaten zich tot de doelstellingen voor fase 1 van de werfbegeleiding?	Sporen van de gracht uit fase 1 of andere elementen die kunnen toegeschreven worden aan de Mechelse stadsdefensie werden nergens aangetroffen.
3. Wat kan er geconcludeerd worden met betrekking tot de 17e-eeuwse verdedigingselementen en de uitgevoerde uitbreidingen of verstevigingen?	Mogelijk zijn deze defensieve structuren volledig verdwenen door vroegere ingrepen of situeren ze zich verder oostwaarts, onder de huidige ringweg.
4. Zijn er nog oudere verdedigingselementen aanwezig?	Niet ter hoogte van de onderzochte zone.
5. Zijn er sporen van landbewerking buiten de stadsmuren?	Niet van toepassing, er werden geen archeologische sporen aangetroffen.
6. Zijn er sporen van een gracht?	

Algemene onderzoeksvragen
Neen.
7. Zijn er sporen van een ravelijn? Neen.

Tabel 3: Antwoorden op de onderzoeksvragen.

7 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		11/05/2026
Melissa Lamberts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		11/05/2026

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 LITERAIRE BRONNEN

Cleda, B. 2021. Archeologische evaluatie van het bodemarchief op de Komet-site te Mechelen, fase 1 (Prov. Antwerpen). Eindverslag. ABO archeologische rapporten 1469. Aartselaar.

Demeulemeester, L., Dierckx, L., Leenknecht, B., Veraart, D. & Vermeersch, J., 2018. Archeologienota Mechelen Komet (prov. Antwerpen). Monument Vandekerckhove nv. Ingelmunster.

Heyvaert B. 2019. Archeologische begeleiding en prospectie Mechelen Hendrik Speecqvest (prov. Antwerpen). Basisrapport, Monument Vandekerckhove Rapport 2019/27. Ingelmunster.

Pelsmaekers, S., 2020. Archeologische evaluatie van het bodemarchief voor het project Mechelen Komet – Fase 2 (provincie Antwerpen). ABO Archeologische Rapporten 1224. Aartselaar.

Pelsmaekers, S., 2020. Archeologische evaluatie van het bodemarchief voor het project Mechelen Komet – Fase 3 (provincie Antwerpen). ABO Archeologische Rapporten 1254. Aartselaar.

8.2 WEBSITES

Geopunt Vlaanderen 2026: Basiskaarten (Luchtfoto 1971, 1979-1990, 2013, 2020, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 25/01/2026).

Geopunt Vlaanderen 2026: Historische kaarten (Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegenkaart, Vandermaelenkaart, Poppkaart) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 25/01/2026).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2026 [Online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/> geraadpleegd op 25/01/2026).